

Nr 49

Utlåtande rörande dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken, m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels motion angående vårdsnaden om barn i visst fall, dels ock motion om ändring av reglerna för hemskillnad.

Genom en den 4 oktober 1968 dagtecknad proposition, nr 136, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i giftermålsbalken,
- 2) lag angående ändrad lydelse av 1 kap. 3 och 4 §§ lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption,
- 3) lag angående ändring i lagen den 12 november 1915 (nr 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående,
- 4) lag angående ändring i lagen den 12 november 1915 (nr 437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet.

I samband med propositionen har utskottet behandlat ett flertal motioner. Motionsyrkandena är angivna på s. 17—21 nedan.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa ändringar i giftermålsbalkens regler om förutsättningarna för äktenskaps ingående och upplösning.

I fråga om äktenskaps ingående innebär förslaget att äktenskapsåldern för män sänks från 21 till 18 år, varigenom åldersgränsen blir densamma för män och kvinnor. Vidare förordas att epilepsi och könssjukdom skall slopas som äktenskapshinder. Lysningen blir enligt förslaget frivillig.

I skilsmässoreglerna förordas bara mindre ändringar. Bl. a. föreslås, i enlighet med en rekommendation av Nordiska rådet, att rätten till omedelbar äktenskapsskillnad vid otrohet inte längre skall vara ovillkorlig. Om hänsyn till barnens bästa eller andra särskilda skäl talar därför, skall domstol i stället kunna döma till hemskillnad.

Antalet borgerliga medlare skall ökas, och det skall bli större möjlighe-
1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1968. 9 saml. 1 avd. Nr 49*

ter än f. n. att påkalla medling utan samband med skilsmässa. Nuvarande krav på medling i hemskillnadsmål uppmjukas samtidigt som bestämmelserna i ämnet görs enhetliga för alla mål.

De föreslagna ändringarna avses träda i kraft den 1 juli 1969.

Propositionen utgör endast en första begränsad etapp i en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen. Inom en inte alltför avlägsen framtid måste äktenskapslagstiftningen, enligt vad som framhålls i propositionen, bli föremål för mera genomgripande revision än som är möjlig på grundval av nu föreliggande material.

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

1) Förslag

till

Lag

om ändring i giftermålsbalken

Härigenom förordnas, *dels* att 2 kap. 6 och 11 §§, 3 kap. 2 § 5 och 8 mom. samt 4—6 §§, 4 kap. 7 § och 15 kap. 7 § giftermålsbalken¹ skall upphöra att gälla, *dels* att 2 kap. 1, 5 och 13 §§, 3 kap. 1 §, 2 § 1 och 4 mom. samt 3 och 7 §§, 4 kap. 6 och 9 §§, 10 kap. 3 §, 11 kap. 1, 7, 8, 10 och 13 §§, 14 kap. 1 och 2 §§, 15 kap. 8 och 9 §§ samt rubriken till 3 kap. samma balk skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, *dels* att i 14 kap. skall införas en ny paragraf, 4 §, av nedan angiven lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

2 KAP.

1 §.

Man under tjuguet år eller kvinna under aderton år må ej träda i äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län, där den underårige har sitt hemvist.

Den, som är under aderton år, må ej träda i äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län, där den underårige har sitt hemvist.

5 §.

Den, som är sinnessjuk eller sinnesslö, må ej ingå äktenskap, med mindre *medicinalstyrelsen* finner skäligt tillåta äktenskapet.

Den, som är sinnessjuk eller sinnesslö, må ej ingå äktenskap, med mindre *socialstyrelsen* finner skäligt tillåta äktenskapet.

13 §.

Klagan över beslut av länsstyrelse i fall, som i 1 § avses, eller av *medicinalstyrelsen* i fall, som i 5 eller 6 § avses, må föras hos Konungen i justitiedepartementet i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Klagan över beslut av länsstyrelse i fall, som i 1 § avses, eller av *socialstyrelsen* i fall, som i 5 § avses, må föras hos Konungen i justitiedepartementet i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

¹ Senaste lydelse av 2 kap. 1, 5, 6 och 13 §§ samt 3 kap. 2 § 4 och 5 mom. se 1948:272, av 3 kap. 6 § och 4 kap. 7 § se 1940:273, av 4 kap. 9 § och 14 kap. 1 § se 1951:681, av 11 kap. 8 § se 1937:243, av 11 kap. 13 § se 1945:273, av 14 kap. 2 § se 1964:654 samt av 15 kap. 7, 8 och 9 §§ se 1946:822.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 KAP.

Om lysning

Om prövning av hinder mot
äktenskap

1 §.

Till äktenskap skall lysas i den svenska församling, där kvinnan är kyrkobokförd, eller, om hon varken är eller bör vara kyrkobokförd i sådan församling, där hon vistas.

Lysning skall av bägge de trolovade sökas hos den präst, som för kyrkoböckerna.

Prövning, huruvida hinder möter mot äktenskap (hindersprövning), sker i den svenska församling, där kvinnan är kyrkobokförd, eller, om hon varken är eller bör vara kyrkobokförd i sådan församling, där hon vistas.

Ansökan om hindersprövning göres av de trolovade gemensamt hos pastorsämbetet i församlingen.

2 §.

1 mom. Är mannen kyrkobokförd i annan svensk församling än i 1 § sägs, skall han, då lysning sökes, förete intyg om vad kyrkoböckerna i hans församling innehålla angående hans behörighet att ingå äktenskapet (äktenskapsbetyg).

Troluvad, som — — — — — — — — — — kan anskaffa.

4 mom. Är anledning antaga att troluvad är sinnessjuk eller sinnesslö, eller har troluvad varit sinnessjuk inom de tre sista åren, skall han med läkarintyg styrka, att sinnessjukdom eller sinnesslöhet icke kan hos honom påvisas, eller ock visa tillstånd jämlikt 2 kap. 5 § att utan hinder av sinnessjukdomen eller sinnesslöheten ingå äktenskapet.

1 mom. Är mannen kyrkobokförd i annan svensk församling än i 1 § sägs, skall han, när ansökan om hindersprövning göres, förete intyg om vad kyrkoböckerna i hans församling innehålla angående hans behörighet att ingå äktenskapet (äktenskapsbetyg).

4 mom. Är anledning antaga att troluvad är sinnessjuk eller sinnesslö, skall han med läkarintyg styrka, att sinnessjukdom eller sinnesslöhet icke kan hos honom påvisas, eller ock visa tillstånd jämlikt 2 kap. 5 § att utan hinder av sinnessjukdomen eller sinnesslöheten ingå äktenskapet.

3 §.

Hava de trolovade fullgjort vad enligt 2 § åligger dem, och finner ej prästen hinder mot äktenskapet mö-

Hava de trolovade fullgjort vad enligt 2 § åligger dem, och finner ej pastorsämbetet hinder mot äkten-

(Nuvarande lydelse)

ta, utfärde han genast lysningssedel, med angivande av de trolovades fullständiga namn jämte yrke och hemvist; och varde den genom utfärda-rens försorg kungjord i kyrkan tre söndagar i rad.

Sedan lysning skett, äge ej mannen eller kvinnan erhålla lysning till annat äktenskap, förrän fyra månader förflutit från sista lysningsdagen, med mindre den andra trolovade avlidit.

(Föreslagen lydelse)

skapet möta, skall ämbetet på begäran av de trolovade utfärda intyg därom.

7 §.

Äktenskapsbetyg må — — — — — skall ingås.

Den, som utfärdat äktenskapsbetyg, skall ombesörja, att kungörelse därom varder nästa söndag i kyrkan uppläst, varvid angives ej mindre bägge de trolovades fullständiga namn jämte yrke och hemvist än ock varest hinder mot äktenskapet må anmälas.

Har sådan kungörelse skett, må nytt äktenskapsbetyg ej utfärdas, förrän fyra månader förflutit från kungörandet eller, om lysning tillkommit, från sista lysningsdagen, med mindre den andra trolovade avlidit.

4 KAP.

6 §.

Är ej sådant fall för handen, varom i 3 kap. 6 § sägs, må vigsel ej ske, med mindre lysning är fullbordad; och varde vigsel ändå vägrad, om hinder mot äktenskapet är vigselförrättaren kunnigt. Utan lys-

Vigsel skall föregås av hindersprövning enligt 3 kap. Känner vigselförrättaren till äktenskapshinder, som icke uppmärksammats vid nämnda prövning, må vigsel ej ske. Utan intyg enligt 3 kap. 3 §

(Nuvarande lydelse)

ningsbevis må ej annan viga än präst, som för kyrkoböckerna där lysning skett.

Har lysning blivit fullbordad, men är vigsel ej förrättad inom fyra månader därefter eller, om de trolovade eller endera tillhör den nomadiserande lappbefolkningen, inom ett år, må vigsel ej vidare på denna lysning ske.

(Föreslagen lydelse)

må ej annan viga än präst, som tjänstgör i den församling där hindersprövningen skett.

Hava de trolovade ej blivit vigda inom fyra månader efter hindersprövningen, må vigsel ej ske utan ny hindersprövning.

9 §.

Vigsel vare utan verkan, om den ej förrättats av någon, som äger behörighet att viga, eller om därvid ej så tillgått, som i 8 § andra stycket är föreskrivet; men ej skall vigsel anses ogill, på den grund att eljest icke så förfarits, som i 8 § är sagt, eller vigselförrättaren överskridit sin behörighet eller vederbörlig *lysning* ej föregått.

Vigsel vare utan verkan, om den ej förrättats av någon, som äger behörighet att viga, eller om därvid ej så tillgått, som i 8 § andra stycket är föreskrivet; men ej skall vigsel anses ogill, på den grund att eljest icke så förfarits, som i 8 § är sagt, eller vigselförrättaren överskridit sin behörighet eller vederbörlig *hindersprövning* ej föregått.

Vigsel, som enligt första stycket eljest skulle vara utan verkan, må godkännas av Konungen på ansökan av mannen eller kvinnan eller, om någondera avlidit, av arvinge till den avlidne. Sådant godkännande må lämnas endast om synnerliga skäl föreligga.

10 KAP.

3 §.

Äktenskap gånge — — — — — ingå äktenskap;
3. om honom ovetande andra maken vid vigseln led av fallandesot, som härrör av övervägande inre or-

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

saker, könssjukdom i smittosamt skede eller spetälska eller var obotligt vanför till äktenskap;

4. om han bedragits till äktenskapet, därigenom att han blivit av andra maken genom falsk uppgift eller svikligt förtigande vilseledd angående vem denne är eller angående sådana omständigheter rörande hans tidigare liv, som skäligen bort avhålla den bedragne från äktenskapets ingående; eller

5. om han blivit tvungen till äktenskapet.

Återgång äge ej rum, såvida ej maken instämt sin talan inom sex månader, sedan tillstånd, som i 1 sägs, upphörde eller han fick kunskap om återgångsskäl, varom i 2, 3 eller 4 förmäles, eller blev fri från tvång, som i 5 avses; och må talan om återgång ej i något fall väckas, sedan tre år förflutit från vigseln.

Talan om återgång må ej heller anställas för könssjukdom, om maken ej blivit smittad och sjukdomen ej längre är i smittosamt skede, eller för annan sjukdom, sedan den blivit botad.

3. om han bedragits till äktenskapet, därigenom att han blivit av andra maken genom falsk uppgift eller svikligt förtigande vilseledd angående vem denne är eller angående sådana omständigheter rörande hans tidigare liv, som skäligen bort avhålla den bedragne från äktenskapets ingående; eller

4. om han blivit tvungen till äktenskapet.

Återgång äge ej rum, såvida ej maken instämt sin talan inom sex månader, sedan tillstånd, som i 1 sägs, upphörde eller han fick kunskap om återgångsskäl, varom i 2 eller 3 förmäles, eller blev fri från tvång, som i 4 avses; och må talan om återgång ej i något fall väckas, sedan tre år förflutit från vigseln.

11 KAP.

1 §.

Makar, som finna sig på grund av djup och varaktig söndring ej kunna fortsätta sammanlevnaden, äge, när de äro ense därom, vinna rättens dom å sammanlevnadens hävande (hemskillnad).

Äro makar ense om att ej fortsätta sammanlevnaden, äga de vinna rättens dom på hemskillnad.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

Har ena maken, i strid mot vad i 2 kap. 10 § är stadgat, ingått nytt gifte, äge andra maken vinna äktenskapsskillnad, såframt han anställer talan därom inom sex månader, från det han fick kunskap om den nya vigseln.

Har ena maken, i strid mot vad i 2 kap. 10 § är stadgat, ingått nytt gifte, äge andra maken vinna äktenskapsskillnad.

8 §.

Bryter ena maken äktenskapet med hor, eller övar han eljest otukt med annan, have andra maken rätt till äktenskapsskillnad, såvida han ej varit delaktig i gärningen eller samtyckt därtill; han instämme dock sin talan inom sex månader efter erhållen kunskap om gärningen och senast inom tre år, sedan den begicks, eller vare förlustig sin rätt.

Har ena maken samlag eller annat könsomgång med annan än sin make, äger denne rätt till äktenskapsskillnad, såvida han ej samtyckt till handlingen.

Finnes hänsyn till barnens bästa eller andra särskilda skäl tala därför, må rätten döma till hemskillnad i stället för äktenskapsskillnad eller, om dom på hemskillnad redan föreligger, ogilla talan om äktenskapsskillnad.

Talan skall väckas inom sex månader efter erhållen kunskap om handlingen och senast inom tre år, sedan den begicks.

10 §.

Stämplar ena maken mot den andres liv, eller förövar han grov misshandel mot andra maken, äge denne rätt till skillnad i äktenskapet; han instämme dock vid talans förlust maken inom sex månader efter erhållen kunskap om gärningen och senast inom tre år, sedan den begicks.

Gör ena maken sig skyldig till misshandel eller annat brott mot andra makens person, äger denne rätt till skillnad i äktenskapet, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt ej skäligen kan fordras att han fortsätter äktenskapet. Detsamma gäller, om make begår motsvarande brott mot barn, som står under andra makens eller båda makarnas vårdnad.

Talan skall väckas inom sex månader efter erhållen kunskap om gärningen och senast inom tre år, sedan den begicks.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

13 §.

Är ena maken sinnessjuk; har sjukdomen under äktenskapet fortfarande tre år, och finnes ej skäligen förhoppning om den sjukes varaktiga återställande till hälsan, have andra maken rätt till äktenskapsskillnad. Var sjukdomen vid vigseln andra maken veterlig, må dock ej dömas till skillnad, om det skäligen kan fordras, att han fortsätter äktenskapet.

Är ena maken sinnessjuk och har sjukdomen under äktenskapet fortfarande tre år, äger andra maken rätt till äktenskapsskillnad, om det ej skäligen kan fordras att han fortsätter äktenskapet.

Har sjukdomen varat kortare tid än som sägs i första stycket, må dömas till äktenskapsskillnad, om synnerliga skäl föreligga.

14 KAP.

1 §.

Föreligger fall, som avses i 11 kap. 2 § första stycket, eller uppstår eljest söndring mellan makar, eller uppkommer dem emellan tvist om underhållsskyldigheten eller angående fråga, som avses i 8 kap. 6 eller 7 §, äge make påkalla medling av präst i församling av svenska kyrkan, där makarna eller endera är kyrkobokförd, eller av behörig vigselförrättare inom annat trossamfund, som makarna eller endera tillhör, eller av någon, som häradshövdingen i den ort eller rättens ordförande i den stad, där makarna eller endera har sitt hemvist, på begäran utsett att företaga medlingen, eller ock av den, som enligt vad i 2 § sägs, i den kommun, där makarna eller endera har sitt hemvist, utsetts att vara medlare i tvister mellan makar.

Make äger påkalla medling, om söndring uppstått i äktenskapet eller om tvist eljest uppkommit, som stör sammanlevnaden mellan makarna.

Behörig att medla är:

1. präst i församling av svenska kyrkan, där makarna eller endera är kyrkobokförd;

2. vigselförrättare inom annat trossamfund än svenska kyrkan, om makarna eller endera tillhör samfundet;

3. borgerlig medlare i den kommun, där makarna eller endera är bosatt.

När skäl föreligger därtill, äger rätten i den ort, där makarna eller endera är bosatt, på makes begäran utse särskild medlare.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Har kommun beslutit, att inom kommunen skola utses medlare i tvister mellan makar, eller visar sig eljest behov av sådana medlare, skall rätten till medlare utse minst en man och en kvinna. Medlare utses för två kalenderår. Avgår medlare, innan den tid utlupit, för vilken han är utsedd, varde annan utsedd för den återstående tiden.

I varje kommun skall finnas minst en borgerlig medlare. Om det är påkallat av särskilda skäl, kan samma person förordnas till medlare för mer än en kommun.

Borgerlig medlare utses av rätten för två kalenderår. Finnes medlare ej vara lämplig för sitt uppdrag, skall han entledigas. Avgår medlare före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, skall annan förordnas för den återstående tiden.

För medlare, som avses i denna paragraf, skall finnas ersättare. Vad som är föreskrivet om medlare gäller även ersättare.

4 §.

Ersättning till borgerlig medlare betalas av kommunen.

Ersättning till särskild medlare, som utsetts jämlikt 1 § tredje stycket, utgår av statsmedel.

Närmare bestämmelser om ersättning enligt denna paragraf meddelas av Konungen.

15 KAP.

8 §.

Mål om hemskillnad enligt 11 kap. 2 § må ej upptagas, med mindre det visas, att medling ägt rum, eller att svaranden underlåtit att på kallelse infinna sig till medling eller ej kunnat anträffas med kallelse.

Mål om hemskillnad enligt 11 kap. 1 eller 2 § må ej upptagas, med mindre det visas, att medling ägt rum enligt 14 kap. Har make underlåtit att på kallelse infinna sig till medling eller ej kunnat anträffas med kallelse, skall målet dock utan hinder därav upptagas, om andra maken inställt sig för medling.

9 §.

Skall mål, som avses i 8 §, upptagas, ehuru medling ej föregått, och

Skall mål om hemskillnad enligt 11 kap. 2 § upptagas, ehuru medling

(Nuvarande lydelse)

finner rätten, att tillfälle till medling bör beredas, skall lämplig person av rätten utses till medlare; och gälla om sådan medlare vad i 14 kap. 3 § sägs. Hörsammar make ej kallelse att infinna sig inför medlaren, eller har av annan orsak medling ej skett före utsatt tid, äge vidare anstånd för medling ej rum, med mindre båda makarna det äska.

(Föreslagen lydelse)

ej föregått, och finner rätten, att tillfälle till medling bör beredas, skall lämplig person av rätten utses till medlare. I fråga om sådan medlare äga 14 kap. 3 § samt 4 § andra och tredje styckena motsvarande tillämpning. Hörsammar make ej kallelse att infinna sig inför medlaren, eller har av annan orsak medling ej skett före utsatt tid, äger vidare anstånd för medling ej rum, med mindre båda makarna det äska.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

Bestämmelserna i 4 kap. 9 § andra stycket skall gälla, även om vigseln ägt rum före ikraftträdandet.

Har talan om återgång enligt de äldre bestämmelserna i 10 kap. 3 § första stycket 3 väckts före ikraftträdandet, skall dessa bestämmelser alltjämt tillämpas.

Talan som avses i 11 kap. 7 § får ej väckas, om rätten till sådan talan på grund av äldre bestämmelser gått förlorad före ikraftträdandet.

2) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 kap. 3 och 4 §§ lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1)
om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap,
förmynderskap och adoption

Härigenom förordnas, att 1 kap. 3 och 4 §§ lagen den 8 juli 1904 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

1 KAP.

3 §.

Intyg att svensk undersåte, som vill träda i äktenskap inför utländsk myndighet, enligt svensk lag äger det äktenskap ingå, *må ej av svensk myndighet utfärdas, innan sökandens avsikt blivit offentlig kungjord.*

Närmare föreskrifter, huru sådant intyg må erhållas, så ock bestämmelser, huru utländsk undersåte, som vill inför svensk myndighet träda i äktenskap, må styrka, att hinder mot äktenskapets avslutande ej är för handen, varda av Konungen meddelade.

Intyg att svensk undersåte, som vill träda i äktenskap inför utländsk myndighet, enligt svensk lag äger det äktenskap ingå, *utfärdas av svensk myndighet enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.*

Konungen äger även meddela bestämmelser om hur utländsk undersåte, som vill inför svensk myndighet träda i äktenskap, må styrka, att hinder mot äktenskapet ej är för handen.

4 §.

Vad svensk lag stadgar i fråga om *lysning till äktenskap*, så ock i övrigt om formen för äktenskaps avslutan-

Vad svensk lag stadgar om *prövning av hinder mot äktenskap*, så ock i övrigt om formen för äkten-

¹ Senaste lydelse av 1 kap. 3 och 4 §§ se 1915: 436.

(Nuvarande lydelse)

de, skall äga tillämpning även för det fall att utländsk undersåte vill inför svensk myndighet här i riket träda i äktenskap.

(Föreslagen lydelse)

skaps *ingående*, skall äga tillämpning även för det fall att utländsk undersåte vill inför svensk myndighet här i riket träda i äktenskap.

Innehåller främmande — — — — — lag stadgad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

3) Förslag

till

L a g

angående ändring i lagen den 12 november 1915 (nr 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående

Härigenom förordnas, att lagen den 12 november 1915 om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

Vill någon klaga över beslut angående *lysning eller annat kungöran-*
de till äktenskap, utfärdande av äk-
tenskapscertifikat eller företagande
av vigsel, må han anföra besvär, där beslutet meddelats av präst inom svenska kyrkan, hos domkapitlet, där det givits av borgerlig vigselförrättare, hos Konungens befallningshavande och, där det meddelats av myndighet utom riket eller av *kabin-*
nettssekreteraren i utrikesdeparte-
mentet, hos Konungen i vederbörande statsdepartement. Över domkapitlets eller Konungens befallningshavandes beslut må klagan föras hos Konungen genom besvär, som vid talans förlust skola ingivas eller insändas till vederbörande statsdepartement sist å trettionde dagen från det klaganden erhöll del av beslutet.

(Föreslagen lydelse)

Vill någon klaga över beslut angående *utfärdande av intyg enligt*
3 kap. 3 § giftermålsbalken eller
äktenskapscertifikat eller angående
företagande av vigsel, må han anföra besvär, där beslutet meddelats av präst inom svenska kyrkan, hos domkapitlet, där det givits av borgerlig vigselförrättare, hos Konungens befallningshavande och, där det meddelats av myndighet utom riket eller av *che-*
fen för utrikesdepartementets rätts-
avdelning, hos Konungen i vederbörande statsdepartement. Över domkapitlets eller Konungens befallningshavandes beslut må klagan föras hos Konungen genom besvär, som vid talans förlust skola ingivas eller insändas till vederbörande statsdepartement sist å trettionde dagen från det klaganden erhöll del av beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

4) Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 12 november 1915 (nr 437) om äktenskaps
ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet

Härigenom förordnas, att 2—6 §§ lagen den 12 november 1915 om äkten-
skaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet skall erhålla
ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

2 §.

Vigsselförrättare, som i 1 § sägs,
skall, då begäran om vigsel fram-
ställes, tillse, att de trolovade äro
oförhindrade att ingå äktenskap med
varandra. Trolovad, som är kyrko-
bokförd i svensk församling, vare
pliktig att inför vigsselförrättaren fö-
rete äktenskapsbetyg; och skola de
trolovade i övrigt fullgöra vad enligt
lag åligger dem, som vilja erhålla
lysning till äktenskap.

Vigsselförrättare, som i 1 § sägs,
skall, då begäran om vigsel fram-
ställes, tillse, att de trolovade äro
oförhindrade att ingå äktenskap med
varandra. Trolovad, som är kyrko-
bokförd i svensk församling, vare
pliktig att inför vigsselförrättaren fö-
rete äktenskapsbetyg; och skola de
trolovade i övrigt fullgöra vad enligt
lag åligger dem, som vilja erhålla
hindersprövning.

Har Konungen — — — — — Konungen föreskriver.

3 §.

Fullgöra de trolovade vad enligt
2 § åligger dem, och finner ej vigsel-
förrättaren hinder mot äktenskapet
möta, *utfärde han genast kungörelse
om äktenskapet, upptagande de tro-
lovades fullständiga namn samt ål-
der, födelseort, yrke och hemvist, så
ock anvisning att hinder mot äkten-
skapet må före viss dag anmälas hos
honom. Kungörelsen skall hållas an-
slagen å beskickningen eller konsu-*

Fullgöra de trolovade vad enligt
2 § åligger dem, och finner ej vigsel-
förrättaren hinder mot äktenskapet
möta, *må vigsel ske inom fyra måna-
der därefter.*

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

latet intill nämnda dag samt, där så ske kan, på de trolovades bekostnad införas i tidning inom varderas hemort så ock, i fall någon av dem inom ett år före det begäran om vigsel framställdes haft sitt hemvist å annan ort, i tidning inom sådan ort.

Har kungörelse varit anslagen utan att hinder mot äktenskapet yppats, må vigsel ske, dock ej senare än fyra månader efter det anslagstiden utgick.

4 §.

Har lysning i laga ordning skett i svensk församling, och skall vigsel förrättas inom fyra månader efter lysningstidens utgång, äge vad i 2 § första stycket sägs ej tillämpning och skall kungörande enligt 3 § ej ske.

Har hindersprövning i laga ordning skett i svensk församling, och skall vigsel förrättas inom fyra månader därefter, äge vad i 2 § första stycket sägs ej tillämpning.

5 §.

Då uppdrag att förrätta vigsel meddelas underordnad konsulär ämbetsman, äge Konungen anförtro åt honom överordnad diplomatisk eller konsulär ämbetsman att pröva, huruvida hinder mot äktenskapet möter, och ombesörja äktenskapets kungörande.

Då uppdrag att förrätta vigsel meddelas underordnad konsulär ämbetsman, äge Konungen anförtro åt honom överordnad diplomatisk eller konsulär ämbetsman att pröva, huruvida hinder mot äktenskapet möter.

6 §.

Vistas svenska undersåtar å ort utom Europa, avlägsen från svensk beskickning eller konsulat, äge Konungen förordna svensk undersåte, som ej är diplomatisk eller konsulär ämbetsman, att å den ort förrätta vigsel mellan svenska undersåtar. Är sådant förordnande meddelat, tillkommer det den diplomatiska eller

Vistas svenska undersåtar å ort utom Europa, avlägsen från svensk beskickning eller konsulat, äge Konungen förordna svensk undersåte, som ej är diplomatisk eller konsulär ämbetsman, att å den ort förrätta vigsel mellan svenska undersåtar. Är sådant förordnande meddelat, tillkommer det den diplomatiska eller

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

konsuläre ämbetsman, som Konungen därtill utser, att pröva, huruvida hinder mot äktenskapet möter, och ombesörja äktenskapets kungörande.

konsuläre ämbetsman, som Konungen därtill utser, att pröva, huruvida hinder mot äktenskapet möter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

Motionsyrkanden

I de av utskottet i samband med propositionen behandlade motionerna har framställts följande yrkanden.

A. Motioner väckta i anledning av propositionen

I de likalydande motionerna I: 982 av herr *Alexanderson m. fl.* och II: 1250 av herrar *Nyberg* och *Nelander* hemställs att riksdagen avslår propositionen såvitt avser upphävande av 15 kap. 7 § och ändring av 15 kap. 8 § giftermålsbalken, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att vårdlagstiftningssakkunniga skall få tilläggsdirektiv beträffande utredning om sambandet mellan medlingsorganisationens och familjerådgivningens organisation samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att en handledning beträffande de sociala och psykologiska aspekterna på skilsmäso- och vårdnadsproblem utarbetas samt att kursverksamhet anordnas för medlarna.

I de likalydande motionerna I: 983 av herr *Blomquist* och II: 1254 av herr *Werner m. fl.* hemställs att riksdagen vid behandling av proposition nr 136 måtte antaga det till propositionen fogade lagförslaget med den ändring att 14 kap. 1 § erhåller följande lydelse:

Make äger påkalla medling, om söndring uppstått i äktenskapet eller om tvist eljest uppkommit, som stör samlevnaden mellan makarna.

Behörig att medla är:

1. Präst i församling av svenska kyrkan.
2. Vigsselförrättare inom annat trossamfund än svenska kyrkan, om makarna eller endera tillhör samfundet.

3. I särskild ordning utsedd borgerlig medlare.

När skäl föreligger därtill, äger rätten i den ort, där makarna eller endera är bosatt, på makes begäran utse särskild medlare.

I de likalydande motionerna I: 984 av herr *Blomquist* och II: 1251 av herr *Oskarson* och fru *Sundberg* hemställs att riksdagen vid behandling av proposition nr 136 måtte besluta, att kyrklig vigsel skall föregås av lysning kungjord i kyrkan tre söndagar i rad; att vederbörande utskott får i uppdrag att utarbeta härför erforderlig lagtext.

I de likalydande motionerna I: 986 av herr *Lidgard* och II: 1249 av fru *Kristensson m. fl.* hemställs att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 136 måtte anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med den ändringen att 11 kap. 8 § erhåller följande lydelse:

8 §.

Har ena maken samlag eller annat könsumgänge med annan än sin make, äger denne rätt till hemskillnad, såvida han ej samtyckt till handlingen.

Finnes hänsyn till barnens bästa eller andra särskilda skäl tala därför, må rätten döma till äktenskapsskillnad i stället för hemskillnad.

Talan skall väckas inom sex månader efter erhållen kunskap om handlingen och senast inom tre år, sedan den begicks.

I de likalydande motionerna I: 987 av herr *Lidgard* och II: 1248 av fru *Kristensson* hemställs att riksdagen i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 136 måtte besluta att giftermålsåldern för män sänks till tjugo år.

I de likalydande motionerna I: 988 av fru *Lindström m. fl.* och II: 1245 av fröken *Bergegren m. fl.* hemställs att riksdagen måtte besluta att i lagen om ändring av giftermålsbalken vidtaga vissa ändringar i §§ 2 och 10 kap. 11 samt i § 1 kap. 14 i enlighet med bifogade förslag till lagtext.

Det i motionsparet I: 988 och II: 1245 intagna förslaget till lagtext framgår av följande:

11 kap.

§ 2 (stycke 2)

Nuvarande lydelse

Har på grund av stridighet i lynne och tänkesätt eller av annan orsak uppstått *djup och varaktig söndring* mellan makarna och vill endera erhålla hemskillnad, vare han därtill berättigad, såvida ej med hänsyn till hans förhållande eller andra särskilda omständigheter ändock skäligen kan fordras att han fortsätter samlevnaden.

Föreslagen lydelse

Har på grund av — — — —
 — — — — — — — — — —
 uppstått *djup söndring* mellan makarna — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 fortsätter samlevnaden.

§ 10

Av Kungl. Maj:t förordad lydelse

Gör ena maken sig skyldig till misshandel eller annat brott mot andra makens person, äger denne rätt till skillnad i äktenskapet, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt ej skäli- gen kan fordras att han fortsätter äkten- skapet. Detsamma gäller om make begår motsvarande brott mot barn som står un- der andra makens eller båda makarnas vårdnad.

Talan skall väckas inom sex månader ef- ter erhållen kunskap om gärningen och se- nast inom tre år sedan den begicks.

Föreslagen lydelse

Gör ena maken sig skyldig till misshandel — — — — — rätt till skillnad i äktenska- pet, såvida inte förmildrande omständigheter föreligger, då rätten må kunna döma till hemskillnad i stället. Detsam- ma gäller — — — — —

sedan den begicks.

14 kap.

§ 1

Av Kungl. Maj:t förordad lydelse

Make äger påkalla medling, om söndring uppstått i äktenskapet eller om tvist eljest uppkommit, som stör sammanlevnaden mellan makarna.

Behörig att medla är:

1. präst i församling av svenska kyrkan, där makarna eller endera är kyrkobok- förd;
2. vigselförrättare inom annat trossam- fund än svenska kyrkan, om makarna el- ler endera tillhör samfundet;
3. borgerlig medlare i den kommun där makarna eller endera är bosatt.

När skäl föreligger därtill, äger rätten i den ort, där makarna eller endera är bosatt, på makes begäran utse särskild medlare.

Föreslagen lydelse

Make äger påkalla medling, — — — — — sammanlevnaden mellan ma- karna.

Behörig att medla är:

1. — — — — —
2. — — — — —
3. — — — — —
4. *föreståndare för kommu- nal familjerådgivningsbyrå el- ler dennes ersättare.*

När skäl — — — — — utse särskild medlare.

I de likalydande motionerna I: 990 av fru *Lilly Ohlsson* och herr *Hansson* och II: 1247 av fru *Hörnlund m. fl.* hemställs I. att riksdagen måtte, med ändring av förslaget i propositionen nr 136, besluta, a) att endast »särskilda

skäl» skall kunna åberopas som grund för hemskillnadsdom vid otrohet och att stadgandet om »hänsyn till barnens bästa» sålunda skall utgå ur lagtexten, b) att medling skall ingå som ett helt frivilligt led i samband med äktenskapstvister mellan makar och att medling alltså icke längre skall utgöra processförutsättning i hemskillnadsmål; samt II. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga lagändringar.

I de likalydande motionerna I: 991 av herr *Svenungsson* och II: 1246 av herr *Fridolfsson* i Stockholm *m. fl.* hemställs att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 136 måtte godkänna den i motionen angivna huvudprincipen för lagstiftningsarbete på äktenskapsrättens område samt i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionen anförts.

I motionen I:985 av fru *Hamrin-Thorell m.fl.* hemställs att 1 § 2 kap. i giftermålsbalken får följande lydelse:

Man under 20 år eller kvinna under 18 år må ej träda i äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län, där den underårige har sitt hemvist.

I motionen I: 989 av herr *Ferdinand Nilsson* hemställs att riksdagen måtte besluta att obligatorisk lysning till äktenskap måtte som hittills ske när tvenne medlemmar av svenska kyrkan avser att inträda i äktenskap samt att beträffande äktenskap då endera eller båda kontrahenterna icke tillhör kyrkan måtte förfaras såsom i propositionen föreslås.

I motionen II: 1252 av fru *Ryding* hemställs

att riksdagen beslutar antaga proposition nr 136, dock med följande ändringar: A 1. 2 kap. 1 § ändras till: Den, som är under 21 år, må ej träda i äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län, där den underårige har sitt hemvist. 2. 11 kap. 8 § slopas. 3. 11 kap. 10 § får följande lydelse: Gör ena maken sig skyldig till misshandel eller annat brott mot andra makens person, äger denna rätt till skillnad i äktenskapet. Detsamma gäller, om make begår motsvarande brott mot barn, som står under den andra makens eller båda makarnas vårdnad. Talan skall väckas inom tre månader efter erhållen kunskap om gärningen och senast inom tre år, sedan den begicks. B att riksdagen beslutar att de av motionären framförda allmänna principiella synpunkterna måtte beaktas vid det fortsatta arbetet med revidering av äktenskapslagstiftningen.

I motionen II: 1253 av herr *Werner m. fl.* hemställs att riksdagen vid behandling av proposition nr 136 måtte besluta att som processförutsättning i äktenskapskillnadsmål skall, om en av makarna så påyrkar, förnyad medling verkställas samt att vederbörande utskott får i uppdrag att utarbeta erforderlig lagtext.

I motionen II: 1255 av fröken *Wetterström m. fl.* slutligen hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att särskilda anvisningar utfärdas i syfte att vid hinderprövningen säkerställa en från rätts-säkerhetssynpunkt betryggande enhetlig tillämpning av giftermålsbalkens bestämmelser om äktenskapsförbud vid sinnessjukdom.

B. Motioner väckta vid riksdagens början

I motionen II: 500 av herr *Martinsson* hemställs att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till sådan ändring i 6 kap. 7 § föräldrabalken att p. 3 i första stycket av ifrågavarande lagrum utgår.

I motionen II: 505 av herr *Rubin* hemställs att riksdagen vid behandling av förslag om revision av äktenskapslagstiftningen för sin del antager sådana regler att *dels* hemskillnad kan erhållas när makarna är ense om att äktenskapet ej längre kan fortsättas även om djup söndring mellan makarna ej skulle föreligga, *dels* bevisningen om att sammanlevnaden upphört under hemskillnadsåret kan bygga på makarnas egna uppgifter.

Motionernas motivering

Rörande skälen för motionsyrkandena hänvisar utskottet till de tryckta motionerna samt till de i utskottets yttrande nedan s. 46 ff. intagna redogörelserna.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen lämnade *föredragande departementschefen, statsrådet Kling*, inledningsvis en redogörelse för förslagen av familjerättskommittén och kommittén angående medicinska äktenskapshinder samt remissbehandlingen av förslagen. Dessutom lämnades bl. a. upplysningar om gällande rätt, ett förslag av statskontoret om äktenskapsåldern samt en rekommendation av Nordiska rådet rörande äktenskapsskillnad på grund av otrohet. Beträffande departementschefens anförande i nämnda delar hänvisar utskottet till propositionen s. 18—69. (Propositionens innehållsförteckning återfinns på s. 110—112.)

Departementschefen anförde vidare följande.

Allmänna synpunkter

Det är allmänt erkänt att 1920 års giftermålsbalk från många synpunkter är ett förnämligt lagverk. Den bygger på en syn på äktenskapet som vid lagens tillkomst framstod som både realistisk och framsynt. Uppfattningen

om äktenskapet som ett i allmänhet livsvarigt förbund tedde sig då närmast självklar. Makarna är i giftermålsbalken i princip jämställda, men naturligt nog har åtskilliga bestämmelser i balken fått sin prägel av de förutsättningar för familjelivet som gällde på den tiden. Mannen var regelmässigt den som fick svara för familjens försörjning genom förvärvsarbete, medan hustruns roll främst bestod i att sköta hemmet och ha den dagliga tillsynen över barnen. Samhällets sociala välfärdsanordningar var få och svagt utbyggda. Någon familjepolitik i modern mening fanns inte.

Den omdaning av samhället som har skett efter giftermålsbalkens tillkomst har betytt både frigörelse och ökad trygghet för de enskilda männen. Höjda arbetslöner, bättre bostäder, barnbidrag och studiehjälp och ett modernt socialförsäkringssystem, som ger skydd mot inkomstbortfall vid sjukdom och invaliditet, efter familjeförsörjarens död och på ålderdomen, är några av de viktigaste inslagen i denna omdaningsprocess. Kvinnans jämställdhet med mannen på arbetsmarknaden är på väg att bli verklighet. År 1920 hade bara 39 000 eller knappt fyra procent av de gifta kvinnorna yrkesarbete men år 1965 var motsvarande siffra 619 000 eller drygt 33 procent av samtliga gifta kvinnor.

Äktenskapet är fortfarande av grundläggande betydelse för hela vårt samhälls- och kulturliv. Men utvecklingen har gjort att äktenskapet fått mindre betydelse än förr som trygghetsfaktor. Detta avspeglar sig bl. a. i skilsmässostatistiken. År 1920 upplöstes drygt 25 500 äktenskap genom dödsfall och bara 1 325 genom skilsmässa. Därefter har skilsmässofrekvensen visat en fortlöpande, starkt stigande tendens. År 1966 uppgick antalet äktenskap, som upplöstes genom dödsfall, till omkring 33 000 medan antalet skilsmässor var inte mindre än 10 288.

Med vad jag nu har anfört har jag endast i all korthet velat antyda, att samhällsförhållandena under det senaste halvsekle har förändrats på ett sätt som genomgripande påverkar synen på äktenskapet som institution. Det kan inte heller bestridas att de etiska värderingar på vilka den äktenskapliga samlevnaden bygger också förändrats.

Mot denna bakgrund är det naturligt att åtskilligt i äktenskapslagstiftningen behöver ändras. Ändrade samhällsförhållanden och nya etiska värderingar måste få sätta spår i en lagstiftning som är av så central betydelse både för enskilda och för samhället. En genomgripande revision av äktenskapslagstiftningen måste göras inom en inte alltför avlägsen framtid. I dag finns emellertid ännu inte de behövliga förutsättningarna för en sådan revision.

I en framtida lagstiftning bör man enligt min mening lägga ökad vikt vid att äktenskapet är en form för frivillig samlevnad mellan självständiga personer. Detta gäller företrädesvis bestämmelserna om äktenskapets upplösning och reglerna om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar. Det är i dessa avseenden som de huvudsakliga reformbehoven föreligger.

Samhället har givetvis intresse av att med olika medel förebygga förhastade skilsmässor. Detta torde effektivast ske genom vidgade möjligheter till föräktenskaplig upplysning och familjerådgivning, liksom också genom vidgade möjligheter till medling innan mera djupgående söndring har uppstått mellan makarna. Den nuvarande ordningen med ett hemskillnadsår som betänketid för makar som står i begrepp att skiljas har emellertid visat sig värdefull och den bör sannolikt bibehållas för framtiden. Däremot är det naturligt att tänka sig att vardera maken skall ha obetingad rätt att få hemskillnad. Gällande regler om rätt till omedelbar äktenskapsskillnad framstår som otidsenliga. Vid en mera genomgripande reformering av äktenskapsrätten bör man sannolikt slopa tanken på att rätten till omedelbar äktenskapsskillnad skall vara ett korrektiv som en förfördelad make förfogar över när den andra maken i något avseende uppträtt klandervärt i äktenskapet. Det förefaller mig att vara en mera ändamålsenlig utgångspunkt för lagstiftningen — och stämma bättre överens med nutida syn på äktenskapet — att det skall kunna dömas till omedelbar äktenskapsskillnad i fall då söndringen mellan makarna är så djup eller orsaken till söndringen av så allvarlig karaktär att äktenskapet måste antas vara definitivt spolerat och en betänketid under hemskillnad alltså meningslös. Frågan om vem som har skuld till söndringen bör i princip vara ovidkommande. Hur bestämmelserna i ämnet närmare bör utformas kan jag givetvis inte ange här, men vad jag nu har sagt bör vara den principiella utgångspunkten. Sannolikt kan nya bestämmelser göras betydligt enklare än de nuvarande.

När det gäller äktenskapets ekonomiska rättsverkningar har den ökade skilsmässofrekvensen skapat särskilda problem som måste beaktas i en framtida äktenskapslagstiftning. Nuvarande bestämmelser om giftorätt leder ofta till otillfredsställande resultat när äktenskapet upplöses efter relativt kort tid, och även reglerna i giftermålsbalken om underhållsskyldighet och skadestånd är i behov av översyn i belysning av den utveckling som har ägt rum sedan balken kom till. Det är sannolikt att giftorättsinstitutet har ett sådant värde att det bör bevaras, men det är ändå tydligt att ganska djupa ingrepp måste göras i gällande bestämmelser om makars egendomsförhållanden. Den möjlighet som nu står domstolarna till buds att i samband med skilsmässa ålägga den ena maken att betala skadestånd till den andra maken används bl. a. för att korrigera obilliga bodelningsresultat. Skadestånd kan emellertid utdömas bara i vissa fall. Skyldigheten att utge skadestånd är beroende av orsakerna till skilsmässan, och endast make som anses ha skuld till att sammanlevnaden måste hävas kan förpliktas att betala skadestånd. Som medel att undgå obilliga resultat vid bodelning är skadeståndsinstitutet därför inte tillräckligt effektivt. Dessutom är det över huvud taget mindre tilltalande att domstolarna för att lösa ekonomiska frågor i samband med skilsmässa skall tvingas att värdera makarnas relationer till varandra på grunder som är mer eller mindre moraliskt färgade. Skadeståndet

bör enligt min mening i en framtid helt utmönstras ur äktenskapslagstiftningen.

Som jag redan har anfört finns i dagens läge inte underlag för vittgående reformer. Reformen som går på djupet bör också förberedas i nordiskt samarbete. Den nordiska rättslikhet på äktenskapslagstiftningens område som uppnåddes under 1900-talets första decennier är av stort värde, och den bör så långt möjligt bevaras även i framtiden.

Någon genomgripande familjerättsreform kan således inte genomföras nu, men genom familjerättskommitténs betänkande om äktenskapsrätten och remissyttrandena över detta har skapats underlag för vissa ändringar som kan tjäna syftet att föra lagstiftningen ett stycke på väg i den riktning som utvecklingen bör gå.

Den översyn av äktenskapslagstiftningen som familjerättskommittén har gjort omfattar i formellt och lagtekniskt hänseende bl. a. hela giftermålsbalken. De sakliga nyheterna är emellertid på det hela taget tämligen begränsade. I sådana centrala ämnen som reglerna om upplösning av äktenskap genom skilsmässa innefattar kommittéförslaget endast smärre jämkningar i nuvarande bestämmelser. I fråga om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar har nyheterna något större räckvidd. Bl. a. föreslås ändringar i giftermålsbalken i syfte att förebygga obilliga bodelningsresultat i vissa fall då äktenskap upplöses efter kort tid. Förslaget ger vidare efterlevande make en väsentligt förbättrad ställning i förhållande till barnen när äktenskapet upplöses genom dödsfall. Men även i dessa delar är vad kommittén har föreslagit att betrakta snarare som begränsade ändringar i det bestående regelsystemet än som en ny lagstiftning konstruerad utifrån de förutsättningar för äktenskapet och familjerelationerna som har skapats eller är på väg att skapas genom samhällsomdaningen.

Med hänsyn till vad jag tidigare har sagt om behovet på sikt av reformer inom äktenskapsrätten som går på djupet kan det inte vara lämpligt att i detta sammanhang fullfölja familjerättskommitténs tanke på en lagteknisk och redaktionell överarbetning av hela giftermålsbalken. De lagändringar som nu kan bli aktuella bör i stället inriktas på vissa frågor av praktisk betydelse. Begränsningar i förhållande till kommittéförslaget är också motiverade med hänsyn till kritik som har mött betänkandet under remissbehandlingen.

Som jag har nämnt inledningsvis bör det nu aktuella reformarbetet delas upp på två etapper, varav den första får omfatta vissa ändringar i reglerna om ingående och upplösning av äktenskap och den andra vissa frågor om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar, om arvsrätt för barn utom äktenskap och om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap.

De ändringar beträffande reglerna om ingående av äktenskap som jag kommer att föreslå gäller väl avgränsade frågor som inte rymmer några stora principiella problem. Det är främst fråga om att sänka äktenskaps-

åldern, att avskaffa vissa äktenskapshinder och att slopa kungörelseförfarandet i samband med prövning av förekomsten av äktenskapshinder.

Äktenskapsförbudet för den som är sinnessjuk eller sinnesslö berörs inte av mitt förslag. Både kommittén angående medicinska äktenskapshinder och familjerättskommittén förordar bl. a. att förbudet vidgas till att omfatta också allvarigare former av psykopati. Jag anser emellertid för min del att det vid en kommande revision av äktenskapslagstiftningen i stället finns anledning att överväga, huruvida mentala sjukdomstillstånd över huvud taget bör utgöra äktenskapshinder vid sidan av de inskränkningar i äktenskapsbehörigheten, som följer av kravet på rättslig handlingsförmåga. Med hänsyn därtill är jag inte beredd att nu förorda en skärpning av äktenskapshindret eller i övrigt föreslå någon ändring i gällande bestämmelse på denna punkt. Härtill kommer att de danska och norska propositionerna i allt väsentligt överensstämmer med nuvarande svenska regel.

Beträffande reglerna om upplösning av äktenskap är uppgiften här att jämka vissa bestämmelser om återgång av äktenskap, om hemskillnad och äktenskapskillnad och om medling i äktenskapstvister. Denna uppgift är vansklig eftersom bestämmelserna har ett intimt samband med den principiella inställningen till äktenskapet som institution. Man bör enligt min mening på nuvarande stadium vara återhållsam med ändringar i gällande regler, eftersom man bör undvika att föregripa en kommande större revision. Jag tänker bara ta upp några av de förslag som familjerättskommittén har lagt fram i denna del.

Det nordiska samarbete som bedrivits på kommittéstadiet har fullföljts genom överläggningar mellan företrädare för de danska, finska, isländska, norska och svenska justitiedepartementen. Avsikten är, som jag har nämnt i annat sammanhang, att riksdagsbehandlingen skall kunna äga rum samtidigt i Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Vissa äktenskapshinder

Äktenskapsåldern. Nuvarande äktenskapsålder är 21 år för män och 18 år för kvinnor. Den som inte har uppnått föreskriven ålder kan dock gifta sig efter dispens av länsstyrelsen. Är den som skall gifta sig under 21 år fordras i princip alltid samtycke av föräldrarna.

Familjerättskommittén har föreslagit att äktenskapsåldern för män skall sänkas till 20 år. Förslaget har fått ett övervägande gynnsamt mottagande under remissbehandlingen, men det finns åtskilliga remissinstanser som vill gå längre än kommittén har förordat. Förslag har framförts både om sänkning av äktenskapsåldern för män till 18 år och om sänkning av äktenskapsåldern för kvinnor till 17 år.

Enligt min mening bör inom äktenskapslagstiftningen liksom på andra områden den principiella utgångspunkten vara att det skall råda likställig-

het mellan könen, om det inte finns särskilda skäl för annat. I dagens samhälle är det svårt att finna några sådana skäl när det gäller äktenskapsåldern. Syftet med lagens bestämmelser i ämnet är att förhindra äktenskap, där den ena eller båda kontrahenterna saknar tillräcklig mognad och erfarenhet för att ta på sig det ansvar och de förpliktelser som följer med ett äktenskap. Detta syfte bör tillgodoses i samma utsträckning och på samma sätt i fråga om män och kvinnor. Det saknas vetenskapligt stöd för tanken att olika regler för män och kvinnor skulle vara motiverade med hänsyn till skillnader mellan könen i fråga om fysisk eller psykisk mognad.

Antalet ansökningar om dispens från föreskriven äktenskapsålder har ökat kraftigt sedan de nuvarande bestämmelserna kom till, och tillståndsgivningen är numera mycket generös. Män över 18 år och kvinnor över 17 år brukar alltid eller så gott som alltid få dispens, om föräldrarna samtycker till äktenskapet. Detta visar enligt min mening att lagstiftningen har passerats av utvecklingen och att man bör överväga en mera radikal ändring av bestämmelserna än familjerättskommittén har föreslagit.

Mot detta skulle möjligen, som också har påpekats i ett remissyttrande, kunna invändas att lagstiftningen inte utan vidare bör sanktionera äktenskap där båda makarna är omyndiga. Erfarenheterna av sådana äktenskap ger emellertid inte belägg för att de praktiska olägenheterna av att makarna är omyndiga skulle vara så stora att man för den skull behöver tveka att ha en äktenskapsålder för både män och kvinnor som är lägre än myndighetsåldern. Olägenheterna torde begränsas väsentligt genom att förmynderskapslagstiftningen ger ungdomar som har kommit ut i förvärvslivet och fått egen arbetsinkomst ett betydande mått av rättslig handlingsförmåga även före uppnädd myndighetsålder. Det kan dock finnas skäl att undvika att spännvidden blir mycket stor mellan äktenskapsåldern och myndighetsåldern. I det sammanhanget vill jag erinra om att riksdagen nästa år kommer att få ta ställning till ett förslag om ändringar i förmynderskapslagstiftningen, som bl. a. innebär att myndighetsåldern sänks till 20 år.

Jag har för min del stannat för att äktenskapsåldern bör vara 18 år, lika för män och kvinnor. Den som är under 18 år bör alltså kunna få dispens i samma ordning som nu. Beträffande kravet på samtycke av föräldrarna bör inte göras någon ändring i detta sammanhang. En sänkning av myndighetsåldern måste rimligen komma att föra med sig en motsvarande sänkning av den ålder vid vilken ungdomar blir fullt självständiga när det gäller rätten att ingå äktenskap, men denna fråga får prövas i samband med de förebådade ändringarna i förmynderskapslagstiftningen. Det blir då också tillfälle att pröva ett uppslag som framförts under remissbehandlingen av familjerättskommitténs betänkande, nämligen att underårig som har uppnått äktenskapsåldern skall bli myndig i och med att han gifter sig.

I Norge och Island är äktenskapsåldern 20 år för män och 18 år för kvinnor. I Finland är den 18 år för män och 17 år för kvinnor. I dessa länder är

ingen lagändring aktuell. I Danmark, som f. n. har samma åldersgränser som vi, skall enligt den danska propositionen om ändringar i äktenskapslagstiftningen äktenskapsåldern anpassas till vad som gäller i Norge och Island.

Om den ändring som jag har föreslagit genomförs, kommer äktenskapsåldern i Sverige fortfarande att ligga snarare över än under vad som i allmänhet gäller i europeiska länder utanför Norden.

Epilepsi. Äktenskapsförbudet för epileptiker har kommit till av arvsbiologiska skäl. I detta lagstiftningsärende är det emellertid en utbredd uppfattning att förbudet är ogrundat. Kommittén angående medicinska äktenskapshinder framhåller att epilepsi inte längre betraktas som en särskild sjukdom utan som ett symptom på störning i det centrala nervsystemet. Allt flera yttre orsaker till epilepsi har kunnat spåras. Bland nutida forskare hävdas med allt större bestämdhet att ärftliga faktorer bara i sällsynta undantagsfall ligger till grund för epileptiska störningar. Arvsrisken anses i varje fall inte vara sådan att den motiverar ett äktenskapsförbud. Kommittén har vidare på grundval av forskningens resultat funnit anledning starkt betvivla att det finns något speciellt samband mellan epilepsi och mentala rubbningar. Förekommer sådana rubbningar samtidigt med epileptiska symptom, bör vederbörandes rätt att ingå äktenskap bedömas efter samma grunder som i allmänhet gäller för psykiskt sjuka. Enligt kommittén finns inte heller tillräckliga sociala skäl för att begränsa äktenskapsbehörigheten för epileptiker. Sålunda saknas godtagbara belägg för att epilepsi i och för sig skulle minska individens förmåga till anpassning i samhället eller i den äktenskapliga gemenskapen. Någon särskild upplysningsplikt anser kommittén inte bör gälla. Förslaget har godtagits av samtliga remissinstanser. Från medicinskt håll anförs att hindersbestämmelsen framstår som vetenskapligt ogrundad och från samhällets synpunkt som meningslös.

Jag finner att utredningen klart ger vid handen, att äktenskapshindret vid epilepsi är obehövligt, och jag förordar därför att det upphävs.

Till skillnad från kommittén angående medicinska äktenskapshinder föreslår familjerättskommitténs majoritet att äktenskapshindret ersätts med viss upplysningsplikt. Förslaget innebär att den som lider av epilepsi inte får gifta sig förrän hans trolovade har fått kännedom om sjukdomen och bägge de trolovade av läkare har blivit upplysta om sjukdomens beskaffenhet. Bakom förslaget ligger tanken att det skulle kunna innebära en chockartad överraskning för make att först efter giftermålet upptäcka att den andra maken är epileptiker. En ledamot i kommittén motsätter sig emellertid förslaget. Samma ståndpunkt intar en alldeles övervägande del av remissinstanserna. Medicinalstyrelsen, som i yttrande till kommittén biträdde tanken på upplysningsplikt, har ändrat uppfattning sedan styrelsen tagit del av utlåtande i frågan från en ledamot av dess vetenskapliga råd. Denne framhåller att

de sociala, medicinska eller arvsbiologiska vådorna av att epileptiker gifter sig inte är sådana att de motiverar särskilda föreskrifter om upplysningsplikt. En sådan ordning skulle också verka diskriminerande och försvåra en mera realistisk inställning till epilepsin. Liknande synpunkter framförs i andra yttranden.

Enligt min mening är skälen för en upplysningsplikt inte starkare vid epilepsi än vid åtskilliga andra allvarliga sjukdomar beträffande vilka upplysningsplikt inte föreligger i samband med ingående av äktenskap. Däremot anser jag de skäl som anförts mot upplysningsplikten vara övertygande. Jag kan därför inte biträda familjerättskommitténs förslag på denna punkt.

Inte heller de danska och norska lagförslagen innehåller regler om äktenskapshinder eller upplysningsplikt vid epilepsi. Samma ståndpunkt torde komma att intas i de finska och isländska förslagen.

Könssjukdom. Äktenskapsförbudet för den, som lider av könssjukdom i smittosamt skede, har kommit till som ett led i samhällets åtgärder mot spridning av sådana sjukdomar. Familjerättskommittén föreslår med viss tvekan att förbudet upphävs och ersätts med upplysningsplikt av motsvarande innehåll som kommittén har förordat beträffande epilepsi. De allra flesta remissinstanserna biträder uppfattningen att äktenskapshindret bör slopas. I fråga om den föreslagna upplysningsplikten är meningarna däremot delade.

Nya medicinska behandlingsmetoder har medfört att könssjukdom numera i allmänhet kan botas på relativt kort tid. Redan med hänsyn härtill är det tveksamt om hindersbestämmelsen längre fyller någon egentlig funktion. Trots de stora medicinska framstegen på området är det givetvis ytterst angeläget att spridningen av könssjukdomar i görligaste mån begränsas. Det synes mig emellertid både naturligtast och mest ändamålsenligt att åtgärder i sådant syfte vidtas inom ramen för smittskyddslagstiftningen. Ett äktenskapsförbud minskar knappast smittorisken. Därtill kommer att möjligheterna att upprätthålla ett sådant förbud är ytterligt begränsade. Jag förordar därför att äktenskapshindret upphävs.

Enligt lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar är den som lider av könssjukdom skyldig att uppsöka läkare och underkasta sig behandling. Om han har samlag under tid då sjukdomen befinner sig i smittosamt skede, kan han straffas med böter eller fängelse. Motsvarande bestämmelser finns i smittskyddslagen den 26 april 1968 (nr 231), som den 1 januari 1969 kommer att ersätta bl. a. 1918 års lag. Det finns enligt min åsikt inte tillräckliga skäl att vid sidan av dessa bestämmelser ha särskilda regler i giftermålsbalken om upplysningsplikt beträffande könssjukdomar, och jag kan därför inte biträda familjerättskommitténs förslag härom.

På kommittéstadiet förelåg enighet mellan de nordiska länderna om att

äktenskapslagstiftningen borde innehålla bestämmelser om upplysningsplikt beträffande könssjukdomar motsvarande dem som finns i Danmark. Läget är emellertid nu ett annat. I den danska propositionen om ändringar i äktenskapslagstiftningen föreslås att upplysningsskyldigheten skall slopas. Enligt motsvarande norska förslag skall däremot den som lider av könssjukdom i smittosamt skede vara skyldig att upplysa sin trolovade om sjukdomen i samband med ingående av äktenskap.

Väntetid för kvinna. Enligt 2 kap. 11 § får kvinna inte gifta om sig förrän tio månader förflutit från det tidigare äktenskapets upplösning. Undantag gäller dock om det visas att hon inte väntar barn från tiden före äktenskapets upplösning eller om tio månader har förflutit sedan sammanlevnaden med mannen upphörde. Hindersbestämmelsen syftar till att förebygga att i det senare äktenskapet föds barn, som kan vara avlat i det förra. Familjerättskommittén föreslår att stadgandet upphävs, och förslaget har fått ett positivt mottagande vid remissbehandlingen.

Enligt min mening talar flera skäl för kommitténs ståndpunkt. Det måste sålunda anses angeläget att gift kvinna, som väntar barn med annan än sin make, får möjlighet att efter skilsmässa legalisera förbindelsen innan barnet föds. Enligt kommittén och flera remissinstanser har hindersbestämmelsen också många gånger skapat irritation hos lysningsökande. I åtskilliga fall uppges kvinnan till och med ha tvingats in i en abortsituation, då hon fått reda på att hon inte kan gifta om sig före väntetidens utgång.

Det är vidare att märka att hindersbestämmelsens betydelse för att förebygga oklarhet i bördshänseende är begränsad. Sålunda kan äktenskapskillnad enligt 11 kap. 3 § ha utverkats trots att makarna haft samlag med varandra under hemskillnadstiden. Domen på äktenskapskillnad anses likväl innefatta bevis om att sammanlevnaden mellan makarna har upphört för mer än ett år sedan. Liknande fall torde kunna förekomma också vid skilsmässa enligt vissa andra lagrum i giftermålsbalken. Det kan alltså redan nu inträffa att nytt äktenskap kommer till stånd, trots att kvinnan väntar barn, som kan vara avlat av mannen i det tidigare äktenskapet. Antalet sådana fall kommer givetvis att öka, om hindersbestämmelsen upphävs. Som familjerättskommittén också framhåller torde det emellertid bara i undantagsfall bli fråga om att kvinnan gifter om sig, såvida inte den nya mannen anser sig vara fader till det väntade barnet. Den ovisshet rörande faderskapet som ändå kan föreligga är enligt min mening inte tillräckligt skäl att hindra äktenskapet.

Mot bakgrund av det sagda förordar jag att väntetidsregeln upphävs. Också i de danska och norska propositionerna föreslås en sådan ändring. Detsamma kan väntas i de finska och isländska förslagen.

Under remissbehandlingen har från flera håll hävdats att ett upphävande av väntetidsregeln kräver komplettering av föräldrabalkens bordsregler.

F. n. gäller enligt 1 kap. 1 § att barn har äktenskaplig börd, om det föds under äktenskap eller på sådan tid efter dess upplösning att det kan vara avlat dessförinnan. I omgiftesfallen kan tydligen presumtionsregeln i och för sig vara tillämplig på båda äktenskapen. Det har överlämnats till rätts-tillämpningen att avgöra hur bördsställningen då skall gestaltas. När sådana fall nu förekommer, skall barnet enligt centrala folkbokförings- och upp-bördsnämndens anvisningar för kyrkobokföringen hänföras till det senare äktenskapet. Kommittén förordar att så sker också i fortsättningen. Jag har ingenting att invända mot detta.

Familjerättskommittén synes emellertid mena att kyrkobokföringsmyn-digheten i vissa fall skall kunna besluta om avsteg från presumtionen för börd i det senare äktenskapet. Centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden, som bestämt motsätter sig en sådan ordning, framhåller att beslut i bördfrågan kräver bedömanden av en art som uppenbarligen inte bör ankomma på en registreringsmyndighet. Detta torde vara ett riktigt på-pekande. Enligt min mening bör presumtionen för börd i det senare äkten-skapet kunna hävas bara genom bördstalan inför domstol.

Om barnet fränkänns börd i det senare äktenskapet, talar enligt familje-rättskommittén övervägande skäl för att barnet till följd av presumtions-regeln i 1 kap. 1 § föräldrabalken automatiskt får börd i moderns tidigare äktenskap under förutsättning att det kan ha avlats innan detta upplöstes. Jag delar denna uppfattning om innebörden av gällande rätt.

Min slutsats blir att det inte finns något mera påtagligt praktiskt behov av särskilda bördregler för omgiftesfallen i föräldrabalken. En sådan regle-ring kräver jämförelsevis omfattande kompletteringar av lagens bestämmel-ser om rätt till talan i bördsmål och bör därför i detta begränsade samman-hang komma till stånd bara om dessa nu ändå måste ändras. I denna senare fråga vill jag anlägga följande synpunkter.

Redan enligt nuvarande regler i 2 kap. föräldrabalken kan mannen i det äktenskap, varunder barnet har fötts, föra talan om att barnet saknar börd i det äktenskapet. Också barnet är behörigt att väcka sådan talan. Vare sig talan har väckts från ena eller andra sidan kan den jämlikt 2 kap. 4 § för-äldrabalken bifallas bl. a. om barnet är avlat före äktenskapet och det inte görs sannolikt att makarna har haft samlag med varandra på tid då barnet kan vara avlat. Det möter alltså ingen större svårighet för mannen i det senare äktenskapet eller barnet att få bördspresumtionen hävd, om parterna är ense därom.

Av naturliga skäl innehåller däremot föräldrabalken inte någon regel om rätt för mannen i moderns tidigare äktenskap att i omgiftesfallen föra talan om hävande av bördspresumtionen i det senare äktenskapet. Kommittén anser att sådan talan inte kan väckas enligt gällande rätt. Jag är benägen att instämma häri.

Vid remissbehandlingen har från flera håll hävdats att mannen i det

tidigare äktenskapet bör ges rätt att föra s. k. positiv bördstalan, dvs. talan om att barnet är hans. Frågan om positiv bördstalan regleras emellertid över huvud taget inte i föräldrabalken. I vad mån sådan talan är tillåten får i stället bedömas med ledning av de allmänna reglerna om fastställsetalan i 13 kap. rättegångsbalken. Under förarbetena till föräldrabalken förutsattes att positiv bördstalan kunde komma i fråga med stöd av dessa regler. De uttalanden som gjordes då avsåg emellertid närmast talerätt för barnet. Huruvida i den situation som här åsyftas också mannen i det tidigare äktenskapet, respektive hans arvingar, kan föra positiv bördstalan torde, som kommittén framhåller, vara tveksamt.

Jag kan för min del inte finna att det föreligger något påtagligt behov av särskild reglering på denna punkt. Redan av vad jag tidigare har sagt framgår att presumtionen för börd i moderns senare äktenskap i de allra flesta fall torde stämma överens med verkliga förhållandet. När det finns tillräckliga skäl för att anta att i stället mannen i moderns tidigare äktenskap är fader, måste det anses ligga i barnets intresse att bördfrågan blir prövad. Man torde därför i allmänhet kunna räkna med att företrädare för barnet i en sådan situation väcker talan om att barnet saknar börd i det senare äktenskapet. Om modern eller annan legal ställföreträdare för barnet skulle underlåta att göra detta, har mannen i det tidigare äktenskapet möjlighet att hos vederbörande förmynderskapsdomstol anmäla behovet av god man, som kan väcka bördstalan för barnets räkning. Också barnavårdsnämnd torde kunna göra framställning härom.

Om barnet har förklarats sakna börd i moderns senare äktenskap, bör givetvis mannen i det tidigare äktenskapet respektive hans arvingar liksom också barnet ha möjlighet att föra talan om att barnet saknar börd också i det äktenskapet. Jag delar kommitténs uppfattning att gällande regler i 2 kap. föräldrabalken ger tillräckligt utrymme härför.

Sammanfattningsvis anser jag alltså att ett upphävande av väntetidsbestämmelsen i 2 kap. 11 § giftermålsbalken inte kräver ändringar i nuvarande regler om bördspresumtion eller om rätt till talan i bördsmål.

Lysningsförfarandet

Frågan om hinder föreligger mot äktenskap prövas f. n. i samband med lysningen. Prövningen görs av den präst som för kyrkoböckerna i kvinnans hemförsamling. Om hinder mot äktenskapet inte finnes föreligga, sker lysningen genom att kungörelse om de trolovades avsikt att ingå äktenskap läses upp i kyrkan tre söndagar i följd. Därefter får vigsel ske, om äktenskapshinder inte har anmälts. I undantagsfall kan lysning underlåtas. Hindersprövningen ankommer då på vigselförrättaren.

Enligt kommittéförslaget behålls den nuvarande ordningen för hindersprövning i huvudsak oförändrad. I fråga om lysningen förordas emel-

lertid vissa ändringar. Sålunda skall kungörandet i princip ske både genom anslag och genom uppläsning i kyrka. Uppläsning skall dock äga rum bara en söndag och på de trolovades begäran kunna underlåtas helt. Kommittén föreslår också vidgade möjligheter till undantag från lysningskravet.

Kommitténs förslag har fått ett blandat mottagande under remissbehandlingen. Åtskilliga remissinstanser förordar att lysningskravet slopas.

Syftet med lysningen är att ge allmänheten tillfälle att anmäla hinder mot äktenskapet. Det inträffar emellertid nästan aldrig att sådan anmälan görs, och det finns inte heller anledning att tro att det skulle ske någon förändring härvidlag om kungörelseförfarandet ändrades. Lysningens betydelse för hindersprövningens tillförlitlighet måste alltså antas vara utomordentligt ringa. Däremot kan lysningsförfarandet i vissa fall vålla olägenheter. Bl. a. kan det medföra en publicitet som de trolovade ibland kan ha goda skäl att vilja undvika. Olägenheterna kan visserligen motverkas om man medger undantag från lysningskravet, men reglerna måste då antingen göras mycket detaljerade eller formuleras så allmänt att de kan bereda svårigheter i tillämpningen. Mot de undantagsbestämmelser som kommittén har föreslagit har också från åtskilliga håll anförts att de är svåra att tillämpa och ger vigselförrättaren för lite vägledning.

Mina överväganden i frågan har fört mig till slutsatsen att lysningen inte längre bör utgöra ett led i den prövning som skall föregå vigsel. Detta behöver inte betyda att bruket med lysning före vigsel kommer att försvinna. Ingenting hindrar att kungörandet i kyrka bevaras som tradition, om traditionen har tillräcklig resonans hos det uppväxande släktet och kyrkan vill lämna sin medverkan. Lysningen bör alltså vara frivillig, och giftermålsbalken bör i framtiden inte innehålla några bestämmelser om lysning.

Också nuvarande krav på kungörande av äktenskapsbetyg och av vigsel, som har förrättats utan föregående lysning, bör slopas. Detsamma gäller kungörande av äktenskap enligt lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption samt lagen den 12 november 1915 (nr 437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet. Mitt förslag att upphäva kravet på kungörande av äktenskap föranleder ändringar, förutom i giftermålsbalken och nyssnämnda båda lagar, också i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt och i lagen den 12 november 1915 (nr 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående. Förslag till behövliga ändringar i regeringsrättslagen torde få anmälas i samband med andra ändringar i lagen som kommer att föreslås under våren 1969.

Ändringar bör vidare komma till stånd i konventionen den 6 februari 1931 med Danmark, Finland, Island och Norge, innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap (SÖ 1931: 19, jfr 1954: 2). Här behövs emellertid nordiska interdeparte-

mentala överläggningar, innan frågan om ändringar i konventionen kan tas upp.

Slutligen måste kyrkohandboken ändras. Chefen för utbildningsdepartementet, som jag har samrått med i denna fråga, kommer senare i dag att anmäla förslag till skrivelse härom till kyrkomötet.

Också i den danska propositionen föreslås att lysningskravet upphävs. Samma ståndpunkt torde komma att intas från isländsk sida. Enligt den norska propositionen behålls däremot kravet på kungörelseförfarande. Inte heller i Finland torde någon ändring i denna del vara aktuell.

Avgörande för frågan om trolovads äktenskapsbehörighet blir med mitt förslag i fortsättningen enbart *hindersprövningen*. Under remissbehandlingen har från flera håll hävdats att denna prövning bör flyttas över till borgerlig myndighet. Kyrkoböckerna har emellertid grundläggande betydelse som upplysningskälla vid prövningen. Kyrkobokföreningen ankommer på pastorsämbetena utom i Stockholm och Göteborg, där den i viss utsträckning sker hos den lokala skattemyndigheten. Också i dessa städer har emellertid pastorsämbetena hand om de delar av folkbokföringen, som är av intresse i förevarande sammanhang. Det bör därför enligt min mening inte komma i fråga att nu föra över *hindersprövningen* till annan myndighet. Skulle kyrkobokföreningen framdeles ersättas av löpande civil folkbokföring, blir situationen givetvis en annan.

Några mera betydande ändringar i själva förfarandet vid *hindersprövningen* synes inte påkallade. Mina förut redovisade förslag om upphävande av vissa äktenskapshinder föranleder emellertid motsvarande begränsningar av prövningen. Sinnessjukdom och sinnesslöhet står tills vidare i princip kvar som äktenskapshinder. Här gäller f. n. den särskilda regeln att troluvad, som har varit sinnessjuk inom de tre sista åren, med läkarintyg skall styrka att sådan sjukdom inte kan påvisas hos honom. Bl. a. med hänsyn till att sinnessjukdom numera inte skall antecknas i kyrkoböckerna bör denna regel utgå.

I de undantagssituationer då vigsel nu kan ske utan lysning, ankommer som jag tidigare nämnde *hindersprövningen* på vigselförrättaren. Om lysningskravet slopas helt, finns inte anledning att behålla särskild ordning för *hindersprövningen* i dessa fall.

Så snart *hindersprövningen* är avslutad utan att hinder mot äktenskapet har uppdagats, bör de trolovade ha rätt att få intyg om att hinder inte möter mot äktenskapet.

Nuvarande bestämmelser i 3 kap. 3 § andra stycket och 7 § tredje stycket om förbud mot ny lysning och mot utfärdande av nytt äktenskapsbetyg inom viss tid efter kungörandet kan inte stå kvar oförändrade. Enligt min mening finns det inte tillräckliga skäl att behålla någon begränsning av möjligheterna till ny *hindersprövning* eller nytt äktenskapsbetyg. Jag föreslår därför att nämnda regler får utgå.

Vigsel

Villkor för vigsel. Som villkor för vigsel bör givetvis gälla att hindersprövning har ägt rum utan att hinder mot äktenskapet har framkommit. Särskilt intyg behövs tydligen inte, om vigseln förrättas av präst i den församling där prövningen sker. Denne kan nämligen direkt i kyrkoböckerna kontrollera att föreskriven prövning har ägt rum. I annat fall måste däremot de trolovade förete intyg om hindersfriheten. Liksom nu skall vigsel under alla förhållanden vägras, om vigselförrättaren känner till att äktenskaps hinder föreligger.

Lysning gäller i allmänhet fyra månader. Om någon av de trolovade tillhör den nomadiserande lappbefolkningen, är giltighetstiden emellertid ett år. Denna senare bestämmelse saknar motsvarighet i finsk och norsk rätt. Under remissbehandlingen har upplysts att den förlängda tidsfristen i de församlingar inom Luleå stift, som har den största samebefolkningen, har utnyttjats bara i ett fall under åren 1955—1965. Något behov av en specialregel i fråga om giltighetstiden för verkställd hindersprövning torde knappast föreligga. Jag förordar att tiden generellt bestäms till fyra månader.

Borgerlig vigsel. Trots den valfrihet mellan kyrklig och borgerlig vigsel, som råder i vårt land, förekommer borgerlig vigsel i jämförelsevis liten utsträckning. En av orsakerna härtill är otvivelaktigt att den kyrkliga vigseln har starkt stöd i traditionen. Därtill kommer att kyrklig vigselförrättare finns i varje församling, medan däremot tillgången på borgerliga vigselförrättare är mera begränsad. Behörig att förrätta sådan vigsel är lagfaren underrättsdomare samt den som länsstyrelsen särskilt förordnar till uppdraget. Domare är emellertid skyldig att viga bara under sin vanliga tjänstetid, och särskilda vigselförrättare torde inte finnas i tillräcklig utsträckning. Enligt vad som har framkommit bl. a. under remissbehandlingen möter det sålunda vissa svårigheter att få borgerlig vigsel på lördagar och helgdagar.

Familjerättskommittén föreslår inte några ändringar i nuvarande regler om borgerliga vigselförrättare. Med hänsyn därtill är jag inte beredd att nu ta upp frågan om en revision av lagstiftningen på detta område. Redan då nuvarande ordning kom till år 1964 underströk jag emellertid angelägenheten av att länsstyrelserna utnyttjar möjligheten att förordna särskild vigselförrättare så att sådana finns på orter där det behövs. Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat samma mening. Det bör naturligen ankomma på vederbörande kommun att mot bakgrund av föreliggande behov ta initiativ till att vigselförrättare förordnas. En väsentlig orsak till att så inte har skett i den utsträckning som svarar mot statsmakternas intentioner torde vara att ersättningsfrågan inte lösts. De kommuner som har begärt förordnande av särskild vigselförrättare torde visserligen i all-

mänhet själva ha betalat ersättning till denne, men åtskilliga kommuner har inte ansett sig böra stå för dessa utgifter.

I både stadsförbundets och kommunförbundets remissyttranden har hävdats att staten bör svara för kostnaderna. En sådan ordning skulle givetvis vara ägnad att minska svårigheterna att finna lämpliga personer, som är villiga att åtaga sig uppdraget. Även bortsett härifrån talar enligt min mening goda skäl för förslaget. Förrättande av borgerlig vigsel måste sålunda vara en statlig angelägenhet. Ordinarie vigselförrättare avlönas också av statsmedel. Vidare är att märka att rätten till borgerlig vigsel inte är lokalt begränsad. Särskilt i de största städerna torde inte sällan förrättas vigsel mellan personer, som är bosatta i andra delar av landet.

Jag förordar därför, efter samråd med chefen för finansdepartementet, att ersättning till särskilt förordnad vigselförrättare i fortsättningen skall utgå av statsmedel. Som förutsättning bör gälla att vigseln förrättas i lokal, som upplåtits av det allmänna, eller i annan lokal om detta inte medför särskilda kostnader för statsverket. Till frågan om anslag för ändamålet återkommer jag i annat sammanhang. Närmare bestämmelser rörande borgerlig vigsel torde liksom f. n. få utfärdas av Kungl. Maj:t.

En väsentlig fråga när det gäller att göra den borgerliga vigseln jämställd med den kyrkliga är tillgången på lämpliga lokaler. Det synes mig rimligt att vederbörande kommun utan särskild kostnad upplåter värdig lokal för vigsel. Jag förutsätter att kommunerna vidtar erforderliga åtgärder i detta avseende.

Formfel vid vigsel. Familjerättskommittén har föreslagit att en formellt ogiltig vigsel i vissa fall skall kunna godkännas i efterhand. Detta förslag har lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Även jag anser att förslaget bör genomföras. I likhet med kommittén anser jag att uppgiften bör ankomma på Kungl. Maj:t. Godkännande bör i första hand komma i fråga i sådana fall då något fel i vigselförfarandet har uppkommit av förbiseende och kontrahenterna kan anses ha förlitat sig på att vigseln varit giltig.

De danska och norska lagförslagen innehåller en motsvarande regel. Också från finsk och isländsk sida torde förslag härom komma att läggas fram.

Vissa återgångs- och skillnadsgrunder

Återgång på grund av kroppsliga sjukdomstillstånd. Jag har tidigare föreslagit att epilepsi och könssjukdom skall slopas som äktenskapshinder. Dessa sjukdomar bör enligt min mening då inte heller grunda rätt till återgång. När det gäller könssjukdom ger bestämmelserna i 11 kap. 9 § ma-

ke, som blivit utsatt för risk att bli smittad av könssjukdom av andra maken, rätt till omedelbar äktenskapsskillnad.

I likhet med kommittéerna förordar jag vidare att spetälska såsom ett numera opraktiskt fall får utgå som skäl för återgång. Som hovrätten över Skåne och Blekinge påpekat bör också nuvarande regel om återgång vid impotens upphävas. Även i detta senare fall talar övervägande skäl för att makarna hänvisas till att söka skilsmässa i vanlig ordning.

Också i den danska propositionen föreslås att de nu behandlade sjukdomstillstånden inte längre skall grunda rätt till återgång. Samma ståndpunkt torde komma att intas i det isländska förslaget. Enligt den norska propositionen skall könssjukdom i smittosamt skede alltjämt vara återgångsgrund.

Hemskillnad på gemensamt yrkande. Enligt 11 kap. 1 § har makar rätt till hemskillnad, när de finner sig på grund av djup och varaktig söndring inte kunna fortsätta sammanlevnaden och är överens om hemskillnad. Kravet på djup och varaktig söndring har knappast någon självständig betydelse i detta sammanhang. Lagstiftaren har visserligen velat markera att hemskillnad får komma till stånd bara efter allvarligt och moget övervägande från makarnas sida. Men av förarbetena framgår att det tillkommer makarna själva att bedöma om sammanlevnaden kan fortsättas. Domstolen skall se till att makarna är eniga i skillnadsfrågan och att vederbörlig medling har ägt rum. Den får däremot inte gå in på någon prövning av förhållandet mellan parterna. Möjligheten att vinna hemskillnad efter gemensam ansökan begagnas också i praktiken i många fall då hemskillnadsorsaken i själva verket är en annan än djup och varaktig söndring.

Familjerättskommittén har föreslagit att paragrafens ordalydelse skall jämkas därhän, att makar skall kunna få hemskillnad, om de på grund av djup och varaktig söndring eller eljest finner sig böra häva sammanlevnaden. Mot detta förslag har jag inte någon erinran i sak. I lagtexten behöver endast sägas att makar, som är ense om att ej fortsätta sammanlevnaden, äger vinna dom på hemskillnad.

Någon ändring av motsvarande bestämmelser i övriga nordiska länder torde inte vara aktuell. Som tidigare har framgått innebär mitt förslag att den svenska lagen anpassas till närmare överensstämmelse med motsvarande norska och isländska lagbestämmelser.

Äktenskapsskillnad på grund av tvegifte. Rätten för make att väcka talan om äktenskapsskillnad på grund av att andra maken har ingått nytt gifte preskriberas f. n. sex månader efter det att maken har fått kunskap om den nya vigseln. Familjerättskommittén påpekar att denna regel i vissa fall kan leda till mindre tillfredsställande resultat och förordar att den

upphävs. Förslaget har godtagits av remissinstanserna, och jag föreslår att det genomförs.

Också i de danska och norska propositionerna föreslås att motsvarande preskriptionsregel får utgå.

Äktenskapsskillnad på grund av otrohet. Om make har samlag med annan än sin make, har den andra maken enligt 11 kap. 8 § i princip rätt till äktenskapsskillnad. Familjerättskommittén förordar att denna regel skall bibehållas. Den bör emellertid enligt kommittén inte gälla om makarna var hemskilda eller om i annat fall särskilda skäl talar mot äktenskapsskillnad. Under remissbehandlingen har på vissa håll hävdats att otrohet i första hand bör leda till hemskillnad och inte till äktenskapsskillnad.

För att söka undvika skiljaktigheter i de olika nordiska ländernas regler i dessa avseenden har frågan om skilsmässa på grund av otrohet varit föremål för överläggningar mellan justitieministrarna sinsemellan samt mellan dessa och Nordiska rådets juridiska utskott. Nordiska rådet har därefter antagit en rekommendation enligt vilken rätten till omedelbar äktenskapsskillnad bör stå kvar som huvudregel, oavsett om makarna var hemskilda eller inte. När hänsyn till makarnas barn eller andra viktiga skäl talar här för, bör emellertid domstol enligt rekommendationen ha möjlighet att i stället döma till hemskillnad eller, om otroheten hänför sig till hemskillnadstid, att ogilla talan.

Den syn på otrohet i äktenskap som har redovisats här är i det hela mera nyanserad än den som ligger till grund för gällande bestämmelser i ämnet. För min del anser jag att de nuvarande reglerna inte ger möjlighet att tillräckligt beakta omständigheterna i det enskilda fallet. Sexuell trohet mellan makarna är visserligen regelmässigt av grundläggande betydelse för ett gott förhållande i äktenskapet. Men äktenskapslagstiftningen bör ta hänsyn till att omständigheterna vid otrohet och förhållandena i övrigt i äktenskapet ibland kan vara sådana att otroheten inte behöver spoliера utsikterna till äktenskapets fortbestånd. Man bör också i lagstiftningen beakta att otrohet i vissa fall snarare är en följd av mer eller mindre allvarlig söndring mellan makarna än den egentliga orsaken till söndringen.

Mot denna bakgrund framstår Nordiska rådets rekommendation som ett steg i rätt riktning. Jag vill därför föreslå att bestämmelserna i 11 kap. 8 § modifieras i enlighet med rekommendationen, så att domstol får möjlighet att i otrohetsmål döma till hemskillnad i stället för äktenskapsskillnad, om det är motiverat av hänsyn till makarnas barn eller av andra särskilda skäl. Avsikten är att denna möjlighet skall utnyttjas sparsamt. Domstol bör givetvis inte döma till hemskillnad, om inte omständigheterna i målet ger stöd för antagande att en betänketid kan öppna möjlighet till försoning mellan makarna. Att ge några närmare anvisningar för tillämpningen är emellertid knappast möjligt.

Enligt familjerättskommittén bör otrohet under hemskillnad över huvud

taget inte grunda rätt till äktenskapsskillnad. Jag har i och för sig förståelse för den tanke som ligger bakom detta förslag, men den av kommittén förordade regeln är enligt min uppfattning alltför stel. Det förefaller t. ex. inte riktigt att den omständigheten att makarna är hemskilda skall utesluta möjlighet till äktenskapsskillnad i sådana fall då den ena maken har inlett stadigvarande förbindelse på annat håll och inte har någon tanke på att bryta den. Det stöter emellertid på svårigheter att utforma lämpliga särbestämmelser för det fall att otroheten hänför sig till hemskillnadstid, och jag kan inte heller se att det finns något större behov av sådana bestämmelser. Jag kan alltså inte biträda kommitténs förslag på denna punkt. Däremot vill jag i överensstämmelse med Nordiska rådets rekommendation förorda att domstol får viss möjlighet att ogilla talan om äktenskapsskillnad på grund av otrohet, om frågan kommer upp under hemskillnadstid. Detta bör i princip gälla oavsett om otroheten ligger i tiden före eller efter hemskillnadsdomen. En förutsättning för att talan om äktenskapsskillnad skall kunna ogillas bör vara att hänsyn till barnens bästa eller andra särskilda skäl talar mot att det döms till omedelbar äktenskapsskillnad.

Kommittén har föreslagit att 11 kap. 8 § skall kompletteras med en bestämmelse av innebörd att make, som har rätt till äktenskapsskillnad på grund av den andra makens otrohet, i stället skall kunna få hemskillnad, om han föredrar detta. Som har påpekats i flera remissyttranden torde emellertid en sådan bestämmelse sakna praktisk betydelse vid sidan av redan existerande hemskillnadsregler. Förslaget bör därför inte genomföras.

11 kap. 8 § bör i detta sammanhang moderniseras och jämkas något även i lagtekniskt och redaktionellt hänseende. Uttrycken hor och otukt bör sålunda bytas ut mot samlag och annat könsumgänge. Vidare bör ur paragrafen utmönstras vad som sägs om delaktighet i otrohet. Make som har varit delaktig i den andra makens otrohet måste givetvis, som familjerättskommittén har påpekat, anses ha samtyckt till otroheten, och delaktighet behöver därför inte nämnas särskilt i paragrafen vid sidan av samtycke.

I de danska och norska lagförslagen har bestämmelserna om äktenskapsskillnad på grund av otrohet liksom i mitt förslag anpassats till Nordiska rådets rekommendation i ämnet. Också på finsk och isländsk sida torde man vara beredd att följa rekommendationen.

Äktenskapsskillnad på grund av brott mot make eller barn. Om make gör sig skyldig till brott, har den andra maken vissa möjligheter att få äktenskapsskillnad. Rätt härtill föreligger enligt 11 kap. 11 § alltid om make döms till fängelse i minst tre år. Under vissa förutsättningar kan skilsmässa erhållas även om straffet är lägre, dock minst fängelse i sex månader. Vid den begränsade översyn av skilsmässogrunderna som nu är aktuell har jag inte funnit anledning att överväga någon ändring av denna paragraf.

Riktas brottet i fråga mot den andra maken, kan skilsmässa framstå som motiverad oavsett strafftidens längd och även om åtal för brottet

inte har kommit till stånd. Rätt till äktenskapsskillnad i sådana situationer föreligger enligt 10 § bara vid stämpling mot makes liv och vid grov misshandel. Också andra brott mot make kan emellertid vittna om sådan brist på hänsyn att omedelbar upplösning av äktenskapet bör vara möjlig. Vidare kan övergrepp mot makarnas barn vara av den art att den andra maken inte bör vara skyldig att fortsätta äktenskapet. En vidgning av paragrafens tillämpningsområde bör därför nu komma till stånd.

Enligt kommitténs förslag skall rätt till skilsmässa föreligga vid allvarligt brott mot makes person liksom också vid misshandel mot barn, som står under makarnas eller den enes vårdnad, eller annat brott mot barnets person under förutsättning att äktenskapsskillnad är påkallad av hänsyn till barnets bästa. Förslaget har i huvudsak understötts av remissinstanserna och även jag vill i stort sett ansluta mig till förslaget. Till brott mot person brukar hänföras de gärningar, som är straffbelagda i 3—7 kap. brottsbalken. Det måste emellertid understrykas att ingalunda alla sådana brott är av den beskaffenhet att de bör grunda rätt till äktenskapsskillnad.

Vad beträffar bestämmelsens närmare utformning finns enligt min mening inte anledning att skilja mellan brott mot make och brott mot barn. Tillräckligt skydd mot nya övergrepp kan i allmänhet i båda fallen erhållas genom hemskillnad. Avgörande för frågan om rätt till äktenskapsskillnad bör vara att det med hänsyn till brottets beskaffenhet och övriga omständigheter inte rimligen kan krävas att den förfördelade maken fortsätter äktenskapet. Misshandel torde böra anges som exempel på sådana brott mot person som kan föranleda äktenskapsskillnad. I fråga om makes brott mot barn bör bestämmelsen begränsas till att avse barn, som står under den andra makens eller båda makarnas vårdnad.

F. n. gäller att talan om äktenskapsskillnad skall väckas inom sex månader efter det att maken fått kännedom om gärningen och senast inom tre år efter det att den begicks. Någon ändring på denna punkt synes inte påkallad. Samma regler bör enligt min mening gälla i fråga om brott mot make och brott mot barn.

Enligt den danska propositionen utsträcks nuvarande regel till att omfatta också misshandel av barnen. I Norge och Island är misshandel av barn redan skilsmässogrund. I den norska propositionen föreslås ingen ändring av ifrågavarande bestämmelser.

Äktenskapsskillnad på grund av sinnessjukdom. Make har enligt 11 kap. 13 § rätt till äktenskapsskillnad på grund av sinnessjukdom hos den andra maken, om sjukdomen har fortfarit i tre år under äktenskapet och det inte finns skäligen förhoppning att den sjuke varaktigt återställs till hälsan. Sjukdomen skall styrkas med läkarintyg. Rätt till äktenskapsskillnad föreligger inte, om den friske maken kände till sjukdomen vid vigseln och det skäligen kan fordras att han fortsätter äktenskapet.

Familjerättskommittén har föreslagit att möjligheterna till äktenskaps-

skillnad på grund av sinnessjukdom skall utvidgas. Dels vill kommittén slopa den begränsning som ligger i att sinnessjukdom är skillnadsgrund endast när sjukdomen är att bedöma som obotlig. Dels bör enligt kommittén äktenskapsskillnad i undantagsfall kunna utverkas även när sjukdomen varat kortare tid än tre år. Den omständigheten att sinnessjukdomen inträtt före vigseln och att den andra maken känt till den bör, anser kommittén, inte ha någon självständig betydelse vid prövningen av frågan om äktenskapsskillnad.

Kommittéförslaget har godtagits av så gott som samtliga remissinstanser. Inte heller jag har någon erinran. I ett remissyttrande har ifrågasatts om inte förslaget bör kompletteras med en rätt för make till äktenskapsskillnad när den andra maken lider av annan rubbning av själsverksamheten än sinnessjukdom. Detta problem, som över huvud taget inte berörts av kommittén, är jag inte beredd att ta upp nu.

Jag föreslår att 11 kap. 13 § ges följande innehåll. Make har rätt till äktenskapsskillnad på grund av sinnessjukdom hos den andra maken när sjukdomen har varat tre år under äktenskapet, om det inte skäligen kan fordras av den friske maken att han fortsätter äktenskapet. Har tre år inte förflutit, kan det ändå dömas till äktenskapsskillnad, om synnerliga skäl föreligger.

De danska och norska propositionerna upptar bestämmelser om äktenskapsskillnad på grund av sinnessjukdom av samma innehåll som dem jag har föreslagit här. Det är sannolikt att de finländska och isländska förslagen kommer att innehålla liknande bestämmelser.

Medling

Syftet med medlingen är väsentligen att förebygga förhastade skilsmässor. Medlingen är processförutsättning i hemskillnadsmål, dvs. fråga om hemskillnad får inte prövas av domstol förrän medling eller försök till medling har ägt rum. Organisatoriskt är medlingen knuten till svenska kyrkan på det sättet att lagen som medlare i första hand anvisar prästen i församling där makarna eller en av dem är kyrkobokförd. Vid sidan av de kyrkliga medlarna finns emellertid i viss utsträckning borgerliga medlare som är utsedda av domstol. Medlingsverksamheten är både rättsligt och organisatoriskt helt fristående från den statsunderstödda familjerådgivning som på vissa håll bedrivs i kommunal regi.

De reformer som familjerättskommittén har föreslagit i denna del går ut på att förstärka medlingsinstitutet genom att utvidga dess användningsområde och genom att öka antalet borgerliga medlare. På det hela taget har kommitténs förslag fått ett gynnsamt mottagande under remissbehandlingen även om kritiska röster har höjts på vissa punkter. I ett par remissyttran-

den har ifrågasatts om man inte bör ändra medlingens karaktär och avstå från att låta medlingen vara processförutsättning i hemskillnadsmål.

För min del anser jag att några stora reformer beträffande medlingen inte bör göras i samband med den begränsade översyn av giftermålsbalken som här är aktuell. Jag föreställer mig att det även inom ramen för en framtida äktenskapslagstiftning som bygger på delvis nya principer kommer att finnas plats för ett medlingsinstitut i någon form. Medlingen är ett av de instrument som samhället förfogar över när det gäller att förebygga onödiga skilsmässor. Jag är emellertid inte främmande för tanken att anlita av medling i en framtid bör bli helt frivilligt. En frivillig medling som står till förfogande för makar som önskar hjälp med att reda ut tvister och missköligheter med eller utan samband med förestående skilsmässa kan vara ett effektivare familjepolitiskt instrument än en medling som huvudsakligen är knuten till processer i skilsmässomål och lätt kan uppfattas som en tom formalitet just därför att den är obligatorisk. Beträffande medlingsverksamhetens organisatoriska uppbyggnad utgår jag från att den nuvarande konstruktionen med kyrkan som i första hand ansvarig för verksamheten på sikt måste komma att ersättas med en annan ordning, oavsett om övriga band mellan stat och kyrka skall bestå eller inte. En framtida organisation måste bygga på personal vars utbildning är särskilt inriktad på sådant som har betydelse för rådgivning och medling i familjefrågor.

Det är inte möjligt att nu ta ställning till reformer som är så pass vittgående. I detta lagstiftningsärende bör ansträngningarna i stället inriktas på att åstadkomma begränsade förbättringar inom ramen för det bestående systemet. Därvid bör man emellertid se till att man inte försvårar anpassningen till en utveckling som ter sig önskvärd. Familjerättskommitténs förslag att förstärka medlarorganisationen med fler borgerliga medlare och att ändra nuvarande bestämmelser så att det blir bättre möjligheter än nu att påkalla medling på ett tidigt stadium, innan ett skilsmässoförfarande inför domstol ännu är aktuellt, ligger i linje med mera långsiktiga önskemål och är väl värda att ta fasta på. Däremot är jag inte beredd att tillstyrka vad kommittén har föreslagit om att medlingen skall göras obligatorisk även i vissa mål om äktenskapsskillnad där det f. n. inte krävs någon medling.

I nära anslutning till kommitténs förslag förordar jag att make skall kunna påkalla medling, om söndring har uppstått i äktenskapet eller om det i annat fall har uppkommit tvist, som stör makarnas sammanlevnad.

Beträffande den rättsliga regleringen i övrigt av medlingsinstitutet är att märka att medlingskravet enligt gällande bestämmelser inte är detsamma i alla mål om hemskillnad. Vid vanlig process inför domstol räcker det med ett medlingsförsök. Har svaranden underlåtit att infinna sig till medling eller har han inte kunnat anträffas med kallelse, får domstolen ändå döma till hemskillnad. Men när hemskillnadsmål prövas på handlingarna efter gemensam ansökan av makarna fordras det att medling har ägt rum, dvs.

normalt att båda makarna kommit tillsammans inför medlaren. Detta krav kan i vissa fall — t. ex. om någon av makarna är sjuk eller vistas utomlands — vara svårt att uppfylla, och det kan då leda till att den dyrbarare och tyngre vägen med domstolsprocess måste anlitas fastän makarna är ense om att skiljas. Praktiska erfarenheter som redovisats av Sveriges advokatsamfund och Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister vid remissbehandlingen av familjerättskommitténs betänkande ger belägg för att denna risk är en realitet. Även från principiella synpunkter anser jag det mindre tilltalande att ha olika krav i fråga om medling beroende på sättet för hemskillnadsfrågans anhängiggörande vid domstol. Jag föreslår därför att den nuvarande bestämmelsen i 15 kap. 7 § om medling i mål som anhängiggörs genom gemensam ansökan upphävs och att generella bestämmelser för alla slag av hemskillnadsmål införs i 15 kap. 8 §. Huvudregeln bör därvid vara att medling skall ha ägt rum. Men om någon av makarna underlåtit att inställa sig på kallelse eller inte kunnat anträffas med kallelse till medling, bör processförutsättningen anses uppfylld om den andra maken infunnit sig för medling.

Familjerättskommittén har föreslagit att i giftermålsbalken skall införas detaljerade regler om förfarandet vid medling. Mot dessa regler har anförts viss kritik under remissbehandlingen. För min del anser jag det tveksamt om några detaljbestämmelser behövs. I den mån det finns behov av närmare anvisningar beträffande tillvägagångssättet vid medling bör dessa enligt min mening få sin plats i en instruktion för medlare och inte i giftermålsbalken. Den bestämmelse om medlingsförfarandet som f. n. finns i 14 kap. 3 § måste i sak anses fullt godtagbar. Jag tar därför inte upp kommittéförslaget i denna del till närmare behandling nu.

Beträffande medlingsverksamhetens organisation är jag ense med familjerättskommittén om att principen bör vara att det vid sidan av de kyrkliga medlarna skall finnas minst en borgerlig medlare jämte ersättare för honom i varje kommun. Det bör emellertid inte vara uteslutet att förordna samma person till medlare för flera kommuner, om detta skulle vara lämpligt av särskilda skäl. Den nuvarande möjligheten att på begäran av make förordna särskild medlare för visst fall bör behållas, men sådant förordnande bör, som kommittén har föreslagit, kunna meddelas endast om godtagbart skäl har anförts för framställningen. Också i övrigt kan jag i sak ansluta mig till kommitténs förslag beträffande medlarorganisationen.

Borgerlig medling bekostas nu i allmänhet av kommunerna. I vissa fall lär makarna få betala arvode till medlaren. Denna ordning är mindre tillfredsställande. Enligt min mening bör principen vara att kostnaderna skall betalas av vederbörande kommun. Det synes emellertid skäligen att staten, liksom f. n. är fallet med familjerådgivningen, bidrar till kommunernas kostnader. Statens bidrag till den borgerliga medlingsverksamheten bör i princip avvägas efter samma grunder som gäller för familjerådgivningen.

Närmare föreskrifter om ersättningen bör meddelas av Kungl. Maj:t. Eftersom det är ovisst i vilken utsträckning en utökad borgerlig medlingsverksamhet kommer att tas i anspråk, bör bestämmelserna utformas så att arvode till borgerlig medlare utgår per medlingsärende. Jag har i kostnadsfrågorna samrått med chefen för finansdepartementet. Frågan om erforderliga anslag torde få anmälas i annat sammanhang.

I de danska och norska propositionerna om ändringar i äktenskapslagstiftningen föreslås bara smärre jämkningar i gällande regler om medling.

Ikraftträdande m. m.

De föreslagna lagändringarna bör träda i kraft den 1 juli 1969.

Jag har tidigare föreslagit att kravet på lysning till äktenskap slopas och att vigsel skall kunna ske så snart hindersprövning har ägt rum utan att hinder mot äktenskapet har framkommit. Denna ordning bör gälla generellt från ikraftträdandet och således oavsett om hindersprövningen har ägt rum före eller efter utgången av juni 1969. Huruvida lysning har skett, kommer i båda fallen att sakna rättslig betydelse.

F. n. gäller att s. k. lysningssedel skall utfärdas, så snart de trolovade har fullgjort vad som åligger dem enligt 3 kap. 2 § giftermålsbalken och prästen funnit hinder inte möta mot äktenskapet. Lysningen sker genom att lysningssedeln kungörs i kyrka tre söndagar i följd. Vigsel kan förrättas inom fyra månader därefter. Om någon av de trolovade tillhör den nomadiserande samebefolkningen gäller lysningen dock ett år. Enligt mitt förslag skall hindersprövningen anses avslutad i det skede då lysningssedel nu får utfärdas. Jag har vidare föreslagit att hindersprövning generellt skall gälla fyra månader. Tillräckliga skäl för avsteg härifrån i de fall då hindersprövningen ägt rum före den nya lagens ikraftträdande finns enligt min mening inte. Vigsel kan alltså då ske inom fyra månader från det att lysningssedel har utfärdats.

I de undantagsfall, då vigsel redan nu kan ske utan föregående lysning, ankommer hindersprövningen på vigselförrättaren. Jag har tidigare föreslagit att samma ordning för hindersprövning skall gälla i alla fall. Inte heller här synes särskild övergångsbestämmelse behövlig.

Enligt 4 kap. 9 § andra stycket i förslaget skall Kungl. Maj:t kunna i efterhand godkänna en formellt ogiltig vigsel. Regeln avser främst sådana fall där ett formellt fel uppkommit av förbiseende och båda kontrahenterna kan anses ha förlitat sig på att vigseln varit giltig. Familjerättskommittén föreslår att bestämmelsen skall gälla också när vigseln har skett före den nya lagens ikraftträdande. Jag kan ansluta mig till denna uppfattning. Med hänsyn till de rättsverkningar, som är knutna till vigsel, vill jag emellertid till skillnad mot kommittén förorda en uttrycklig bestämmelse i ämnet.

Enligt den nya lagen skall de sjukdomstillstånd som anges i 10 kap. 3 §

första stycket 3 inte längre grunda rätt till återgång. Detta bör gälla oavsett om äktenskapet har ingåtts före eller efter utgången av juni 1969. Har talan om återgång väckts före ikraftträdandet, synes emellertid övervägande skäl tala för att äldre rätt alljämt skall vara tillämplig. Jag förordar en särskild övergångsbestämmelse därom.

Familjerättskommittén förordar att ändringarna i skilsmässogrunderna i 11 kap. skall gälla oavsett om den omständighet som åberopas till stöd för talan hänför sig till tiden före eller efter ikraftträdandet. Under hänvisning till det principiella förbudet mot retroaktiv strafflagstiftning har Göta hovrätt beträffande den föreslagna utvidgningen av 11 kap. 10 § ifrågasatt om brott, som enligt paragrafens äldre lydelse inte utgör skillnadsgrund, bör kunna leda till äktenskapsskillnad, när brottet har begåtts före ikraftträdandet.

Enligt min mening synes de hänsyn som har föranlett de av mig föreslagna ändringarna i skilsmässoreglerna motivera att de nya bestämmelserna efter ikraftträdandet omedelbart får tillämpas i full utsträckning. Något principiellt hinder häremot torde inte föreligga. Vad jag nu har sagt bör gälla också i de fall då talan om äktenskapsskillnad är anhängig vid ikraftträdandet. Särskild bestämmelse härom torde inte behövas.

Makes rätt att väcka talan om äktenskapsskillnad på grund av att den andra maken har ingått nytt äktenskap skall enligt 11 kap. 7 § i dess nya lydelse inte längre vara underkastad någon preskriptionstid. Familjerättskommitténs förslag innebär på denna punkt att talan skall kunna väckas även om preskription enligt äldre lag har inträtt före ikraftträdandet. Hovrätten för Övre Norrland har kritiserat förslaget i denna del och hävdar att talerätt, som har gått förlorad, inte bör kunna återuppstå genom ny lagstiftning. I sak ansluter jag mig till hovrättens uppfattning, och jag förordar därför en övergångsbestämmelse av innehåll att talan som avses i 11 kap. 7 § inte får väckas, om rätt till talan på grund av äldre lag har gått förlorad före ikraftträdandet.

Övriga ändringsförslag torde inte föranleda särskilda problem vid övergång till ny lagstiftning.

Lagrådet

Lagförslagen föranledde yttranden i lagrådet. Rörande dessa hänvisar utskottet till propositionen s. 102—107.

Departementschefen vid anmälan av lagrådets utlåtande

Föredragande departementschefen anförde vid anmälan av lagrådets utlåtande följande.

Lagrådet har föreslagit viss redaktionell jämkning av den av mig förordade lydelsen av 11 kap. 8 § giftermålsbalken. I anslutning härtill har lagrådet utvecklat synpunkter på tillämpningen av paragrafen.

Jag vill erinra om vad jag uttalade i remissprotokollet om att hela 11 kap. giftermålsbalken behöver revideras från grunden. Frågan om domstol skall döma till hemskillnad eller äktenskapsskillnad när söndring uppstått i ett äktenskap bör enligt min mening i princip vara beroende uteslutande på hur pass allvarlig och djupgående söndringen är. Meningen med hemskillnadsinstitutet är att ge makarna en betänketid i sådana fall då det kan finnas utsikter till en försoning. Både för skillnadsfrågan och för regleringen i samband med skilsmässan av makarnas ekonomiska förhållanden bör orsakerna till söndringen vara ovidkommande. I en framtida lagstiftning torde det därför inte finnas utrymme för särskilda bestämmelser om otrohet i äktenskap.

Man kan fråga sig om det i nuvarande läge — när underlag saknas för en genomgripande äktenskapsrättslig reform — är lämpligt att överhuvudtaget röra vid 11 kap. 8 § giftermålsbalken. Nordiska rådet har emellertid mot bakgrunden av splittrade kommittéförslag rekommenderat en upp- mjukning av otrohetsbestämmelserna i de nordiska äktenskapslagarna som bevarar den nordiska rättslikheten på området. Den av rådet föreslagna upp- mjukningen innebär ett steg i rätt riktning såtillvida som den ger uttryck för en mer nyanserad syn på otrohet än den som ligger till grund för gällande lagstiftning. Ett genomförande av rekommendationen behöver inte försvåra en mer radikal reform inom en inte alltför avlägsen framtid. Detta gäller i varje fall om ändringen i 11 kap. 8 § giftermålsbalken, som jag har förutsatt, ges en snäv tolkning och den nyinförda möjligheten att döma till hemskillnad utnyttjas sparsamt. Teoretiskt torde det vara riktigt som lagrådet säger att domstol är oförhindrad att med stöd av den nya lydelsen döma till hemskillnad även utan yrkande av part. En sådan tillämpning skulle emellertid inte stå i god överensstämmelse med grunderna för lag- ändringen, och jag räknar med att den inte skall förekomma i praktiken.

Syftet med ändringen av 11 kap. 8 § giftermålsbalken torde framgå av den i remissprotokollet förordade lydelsen. Denna lydelse ansluter nära till formuleringen i Nordiska rådets rekommendation. Jag kan inte tillstyrka att paragrafen jämkas redaktionellt på det sätt lagrådet har föreslagit. Inte heller anser jag att uttrycket könsligt umgänge är att föredra framför det i remissprotokollet använda ordet könsumgänge.

Efter samråd med chefen för finansdepartementet ansluter jag mig till lagrådets förslag till ändringar i 14 kap. 4 § och 15 kap. 9 § giftermålsbalken.

Dessutom bör vissa redaktionella jämkningar vidtas i de remitterade förslagen.

Utskottet

1. Inledning

I detta utlåtande behandlar utskottet en proposition, vari föreslås vissa ändringar i giftermålsbalkens regler om förutsättningarna för äktenskaps ingående och upplösning. I fråga om äktenskaps ingående innebär förslaget att äktenskapsåldern för män sänks från 21 till 18 år, varigenom åldersgränsen blir densamma för män och kvinnor. Vidare förordas att epilepsi och könssjukdom skall slopas som äktenskapshinder. Lysningen blir enligt förslaget frivillig. I fråga om skilsmässoreglerna föreslås bl. a., i enlighet med en rekommendation av Nordiska rådet, att rätten till omedelbar äktenskapsskillnad vid otrohet inte längre skall vara ovillkorlig. Om hänsyn till barnens bästa eller andra särskilda skäl talar därför, skall domstol i stället kunna döma till hemskillnad. Antalet borgerliga medlare föreslås ökat, och det skall bli större möjligheter än f. n. att påkalla medling utan samband med skilsmässa. Nuvarande krav på medling i hemskillnadsmål föreslås bli uppmjukat samtidigt som bestämmelserna i ämnet görs enhetliga. — De föreslagna ändringarna avses träda i kraft den 1 juli 1969. — Propositionen utgör endast en första begränsad etapp i en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen. Inom en inte alltför avlägsen framtid avses äktenskapslagstiftningen, enligt vad som framhålls i propositionen, bli föremål för mera genomgripande revision än som är möjlig på grundval av nu föreliggande material. — I samband med propositionen behandlar utskottet ett antal motioner som väckts i anledning av propositionen och dessutom två motioner som väckts vid riksdagens början.

2. Äktenskapsåldern

Enligt 2 kap. 1 § giftermålsbalken får man under 21 år eller kvinna under 18 år inte gifta sig utan tillstånd av länsstyrelsen i det län där den underårige har sitt hemvist. Länsstyrelsens beslut kan enligt 13 § överklagas hos Kungl. Maj:t i justitiedepartementet. Den som är under 21 år och inte har varit gift tidigare får vidare enligt 2 § inte gifta sig utan samtycke av föräldrarna. Vägras samtycke, kan rätten med stöd av 4 § tillåta äktenskapet. — Nuvarande äktenskapsålder för män härrör från 1734 års lag. Då åldersgränsen övervägdes i samband med tillkomsten av 1915 års lag om äktenskaps ingående och upplösning, befanns en sänkning inte tillräddlig med hänsyn till den jämförelsevis sena utvecklingen hos den manliga ungdomen. Vidare ansågs det från rättslig synpunkt erbjuda påtagliga fördelar att äktenskapsåldern sammanföll med myndighetsåldern. Den kvinnliga äktenskapsåldern höjdes genom 1915 års lag från 17 till 18 år. Som skäl härför anfördes bl. a. att en kvinna under 18 år i allmänhet saknade tillräcklig livserfarenhet och karaktärsmognad för äktenskap.

I förevarande proposition föreslås att äktenskapsåldern för män sänks

till 18 år, varigenom åldersgränsen blir densamma för män och kvinnor. Beträffande dispensförfarandet bör enligt departementschefen gälla att den som är under 18 år skall kunna få dispens i samma ordning som nu. Rörande kravet på samtycke av föräldrarna föreslås heller ingen ändring i detta sammanhang.

I de övriga nordiska länderna gäller f. n. följande åldersregler: i Finland 18 år för män och 17 för kvinnor, i Danmark 21 år för män och 18 för kvinnor samt i Norge och Island 20 år för män och 18 år för kvinnor. Enligt den danska propositionen om ändringar i äktenskapslagstiftningen föreslås att äktenskapsåldern sätts till 20 år för män och 18 år för kvinnor. I den norska propositionen har inte föreslagits någon ändring av äktenskapsåldern, men enligt vad utskottet erfarit föreslår vederbörande stortingskommitté att åldersgränsen bestäms till 18 år även för män, varigenom alltså äktenskapsåldern i Norge skulle bli densamma för män och kvinnor. I Finland och Island torde ingen ändring vara aktuell.

I anledning av förslaget i förevarande proposition att äktenskapsåldern för män skall sänkas till 18 år har väckts motioner med andra yrkanden. I motionsparet I: 987 och II: 1248 samt motionen I: 985 hemställs att åldern för män i enlighet med familjerättskommitténs förslag bestäms till 20 år. I motionen I: 985 anförs till stöd för yrkandet att alltför unga äktenskap inte är önskvärda från vare sig individernas eller samhällets synpunkt och att likställigheten mellan könen inte motiverar en sänkning av äktenskapsåldern för män till 18 år. Motionärerna framhåller som skäl mot en sådan sänkning att de ungas utbildningstid har förlängts och att värnpliktstjänstgöringen nu fullgörs tidigare än förr. Vidare påpekas att möjligheterna att försörja en växande familj torde vara begränsade i åldersgrupperna kring 18 år. Motionärerna betonar också att den nordiska lagstiftningen om äktenskapsåldern såvitt möjligt bör vara enhetlig. I motionsparet I: 987 och II: 1248 anförs i huvudsak samma skäl och dessutom att de s. k. dispensäktenskapens höga skilsmässofrekvens talar mot sänkning av äktenskapsåldern. Det nuvarande sambandet mellan mannens äktenskapsålder och myndighetsålder bör bestå. Detta skulle, anför motionärerna, bli fallet om deras förslag genomfördes, eftersom riksdagen nästa år enligt departementschefen med all sannolikhet kommer att fastställa myndighetsåldern till 20 år. — Kravet på samband mellan äktenskapsålder och myndighetsålder ligger också till grund för ett annat förslag, vilket framkommit under utskottets överläggning i detta ärende. Enligt det förslaget bör huvudregeln vara att den som är under 20 år inte får gifta sig utan länsstyrelsens tillstånd. För den som fyllt 18 år bör enligt förslaget emellertid tillstånd inte fordras om kontrahenten fyllt 20 år. Tanken bakom förslaget är att åtminstone en av makarna bör vara myndig så att hon eller han kan vara förmyndare för makarnas barn. — Ytterligare ett förslag har övervägts i sammanhanget: enligt motionen II: 1252 bör, med tanke på eventuell underhålls-

skyldighet till make vid skilsmässa, äktenskapsåldern vara 21 år för både män och kvinnor.

Utskottet anser i likhet med departementschefen att den principiella utgångspunkten inom äktenskapslagstiftningen liksom på andra områden bör vara att det skall råda likställighet mellan könen, om det inte finns särskilda skäl för annat. I dagens samhälle är det svårt att finna några sådana skäl när det gäller äktenskapsåldern. Syftet med bestämmelserna i ämnet är att förhindra äktenskap, där den ena eller båda kontrahenterna saknar tillräcklig mognad och erfarenhet för att ta på sig det ansvar och de förpliktelser som följer med ett äktenskap. Detta syfte bör enligt utskottet tillgodoses i samma utsträckning och på samma sätt i fråga om män och kvinnor.

Utskottet vill inte förneka att det kan innebära vissa fördelar att den ena maken uppnått fastställd myndighetsålder. Erfarenheterna av sådana äktenskap där båda makarna är omyndiga ger emellertid inte belägg för att de praktiska olägenheterna av deras omyndighet skulle vara så stora att de bör tillmätas avgörande betydelse vid fastställandet av äktenskapsåldern, om inte skillnaden mellan denna och myndighetsåldern görs för stor. Olägenheterna begränsas väsentligt genom att förmynderskapslagstiftningen ger ungdomar, som har kommit ut i förvärvslivet och fått egen arbetsinkomst, ett betydande mått av rättslig handlingsförmåga även före uppnådd myndighetsålder. I sammanhanget bör också framhållas att även omyndiga makar har vårdnaden om barn i äktenskapet och därmed rätt och plikt att sörja för allt som rör barnets person och att företräda barnet i personliga angelägenheter. — F. ö. kan erinras om att riksdagen nästa år kommer att få ta ställning till ett förslag om sänkning av myndighetsåldern. — Vidare vill utskottet framhålla att möjligheten att ingå äktenskap efter dispens, varemot inte rests någon invändning, i åtskilliga fall medför att ingen av föräldrarna kan vara förmyndare för sina barn.

Det ovan omnämnda förslaget att göra äktenskapets tillåtlighet beroende av om den ena kontrahenten uppnått viss ålder, 20 år enligt förslaget, är ej förenligt med den principiella grundsyn som enligt utskottet bör gälla, nämligen att bedömningen av om mannen eller kvinnan skall tillåtas att gifta sig måste göras utifrån hans eller hennes egna förutsättningar för äktenskapet. Starka principiella skäl talar således mot nämnda förslag.

Rörande de motionsvis framlagda förslagen att äktenskapsåldern för män skall bestämmas till 20 år, alltså två år högre än för kvinnor, vill utskottet anföra följande. Principen att likställighet skall råda mellan könen bör som nämnts vara tillämplig även på frågan om äktenskapsåldern, om inte särskilda skäl talar däremot. Några sådana skäl har dock inte framkommit. För en gemensam åldersregel talar att vetenskapen inte kan påvisa någon sådan skillnad mellan könen i fråga om fysisk eller psykisk mognad att olika regler skulle vara motiverade. Härtill kommer att utvecklingen i sam-

hället präglas av allt större jämställdhet när det gäller yrkesutbildning och förvärvsmöjligheter och även detta utgör ett skäl för samma äktenskapsålder för män och kvinnor. På grund av dessa omständigheter anser utskottet att en gemensam åldersregel bör gälla. Det återstår då att ta ställning till vilken ålder som skall väljas. Utskottet fäster därvid stor vikt vid den praxis som uvecklats vid handläggningen av ärenden rörande äktenskapsdispenser. En utredning, vars resultat åberopas av departementschefen, ger vid handen att tillståndsgivningen numera är mycket generös. Män över 18 år och kvinnor över 17 år brukar alltid eller så gott som alltid få dispens om föräldrarna samtycker till äktenskapet. Utskottet delar departementschefens uppfattning att äktenskapsåldern bör vara 18 år, lika för män och kvinnor. Härigenom blir, om norska stortinget bifaller det där framlagda förslaget, äktenskapsåldern densamma i Finland, Norge och Sverige, med det undantaget att åldersgränsen för kvinnor i Finland är 17 år. I Danmark har vederbörande folketingsudvalg enligt vad utskottet erfarit ännu icke tagit ställning till frågan om äktenskapsåldern.

På grund av det anförda tillstyrker utskottet propositionens förslag om äktenskapsåldern för män och avstyrker motionsyrkandena i ämnet.

3. Lysningsförfarandet

Frågan om hinder föreligger mot äktenskap prövas f. n. i samband med lysningen. Prövningen görs av den präst som för kyrkoböckerna i kvinnans hemförsamling. Om hinder mot äktenskapet inte finnes föreligga, sker lysningen genom att kungörelse om de trolovades avsikt att ingå äktenskap läses upp i kyrkan tre söndagar i följd. Därefter får vigsel ske, om äktenskapshinder inte har anmälts. I undantagsfall kan lysning underlätas. Hindersprövningen ankommer då på vigselförrättaren.

Enligt propositionen bör lysningen inte längre utgöra ett led i den prövning som skall föregå vigsel. Detta behöver enligt departementschefen inte betyda att bruket med lysning före vigsel kommer att försvinna. Ingenting hindrar att kungörandet i kyrka bevaras som tradition, om traditionen har tillräcklig resonans hos det uppväxande släktet och kyrkan vill lämna sin medverkan. Lysningen bör alltså vara frivillig, och giftermålsbalken bör i framtiden inte innehålla några bestämmelser om lysning.

I de likalydande motionerna I: 984 och II: 1251 begärs att giftermålsbalken även i fortsättningen skall innehålla en bestämmelse att kyrklig vigsel skall föregås av lysning kungjord i kyrkan tre söndagar i rad. Till stöd härför anföras att lysning i kyrkan, vilken ända från reformationen omvittnas som allmän sed, alltjämt har djupa rötter i vårt folk. Motionärerna antar att resonansen hos det uppväxande släktet för denna sed kommer att försvagas, om lysningen inte är inskriven i giftermålsbalken. I motionen I: 989 föreslås att lysning som hittills obligatoriskt skall ske då de trolovade är medlemmar av svenska kyrkan samt att den i propositionen föreslagna ordningen skall

tillämpas bara då de trolovade eller en av dem inte tillhör kyrkan. Förslaget motiveras av att lysning är förbunden med prästens och församlingens förbön för dem som skall träda i äktenskap. Det synes enligt motionären vara rimligt att lysning kvarstår såsom obligatorium för medlemmar av svenska kyrkan så att dessa inte undandras församlingens gemenskap inför det förestående äktenskapet.

Som departementschefen framhållit är syftet med lysningen att ge allmänheten tillfälle att anmäla hinder mot äktenskapet. Det inträffar emellertid nästan aldrig att sådan anmälan görs, och det finns inte heller anledning att tro att det skulle ske någon förändring härvidlag om kungörelseförfarandet ändrades. Lysningens betydelse för hindersprövningens tillförlitlighet måste alltså, anser departementschefen, antas vara utomordentligt ringa. Utskottet delar denna uppfattning. Det bör också beaktas att lysningsförfarandet i vissa fall kan vålla olägenheter. Bl. a. kan det medföra publicitet som de trolovade ibland kan ha goda skäl att vilja undvika. — Då lysningsfrågan behandlades vid 1968 års allmänna kyrkomöte uttalade beredningsutskottet i ett av kyrkomötet godkänt utlåtande (nr 1) att utskottet med tillfredsställelse konstaterat att åtgärder vidtas för upphävande av det judiciella kungörelseförfarandet i kyrka om ingående av äktenskap. Beredningsutskottet såg det som en stor vinst att innebörden av förbön för dem som ämnar ingå eller ingått äktenskap klarare kan framstå, då tillkännagivandets rent judiciella funktion upphävs. — Även dessa skäl talar enligt utskottet mot att lysningen ingår som ett obligatoriskt led i den prövning som skall föregå vigsel. Utskottet vill på grund därav och av vad utskottet ovan anfört tillstyrka bifall till propositionen i denna del och föreslå att motionerna I: 984 och II: 1251 samt I: 989 icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Rörande hindersprövningen föreslås i propositionen bl. a. upphävande av regeln att trolovad, som har varit sinnessjuk inom de sista tre åren, skall styrka med läkarintyg att sådan sjukdom inte kan påvisas hos honom. Utskottet har ingen erinran mot förslaget, som motiveras av att sinnessjukdom numera inte skall antecknas i kyrkoböckerna. Bestämmelsen bör alltså i enlighet med propositionen hädanefter få det innehållet att, om det är anledning att anta att trolovad är sinnessjuk eller sinnesslö, han skall med läkarintyg styrka att sinnessjukdom eller sinnesslöhet inte kan påvisas eller också visa att socialstyrelsen tillåtit äktenskapet.

I detta sammanhang har väckts en motion, II: 1255, vari hemställs att Kungl. Maj:t måtte utfärda särskilda anvisningar i syfte att vid hindersprövningen säkerställa en från rättssäkerhetssynpunkt betryggande enhetlig tillämpning av giftermålsbalkens bestämmelser om äktenskapsförbud vid sinnessjukdom. Motionärerna beklagar att det inte redan nu framläggs förslag om avskaffande av äktenskapshinder vid sinnessjukdom. De anför att den hittillsvarande lagstiftningen om hindersprövning har tillämpats

godtyckligt samt att bibehållande av äktenskapshindret leder till ännu större osäkerhet och rättslöshet för före detta patienter, eftersom prövningen helt skall ankomma på prästens lekmanamässiga bedömning.

Sedan Kungl. Maj:t i februari i år förordnat att anteckningarna om sinnesslöhet skall utgå ur folkbokföringsregistren, har centrala folkbokförings- och upphördsnämnden enligt vad utskottet inhämtat lämnat anvisningar för hindersprövningen av innehåll att läkarintyg eller dispens skall fordras »endast om annan tillräcklig anledning än sådan anteckning finns att antaga, att trolovad är sinnessjuk eller sinnesslö, eller det är styrkt på annat sätt än genom sådan anteckning att trolovad varit sinnessjuk inom de tre sista åren».

Utskottet anser att det även med dessa anvisningar vid hindersprövningen ofta måste vara förenat med stora svårigheter att ta ställning till frågan om det finns anledning att anta att trolovad är sinnessjuk eller sinnesslö. Det torde därför vara erforderligt att utfärda utförligare anvisningar till ledning för hindersprövningen. Enligt vad utskottet erfarit är frågan föremål för uppmärksamhet inom Kungl. Maj:ts kansli och något initiativ i ämnet från riksdagens sida är därför icke påkallat. — Motionen II: 1255 bör enligt utskottet anses vara besvarad med dessa uttalanden.

4. Hemskillnad på gemensamt yrkande

I propositionen föreslås att ordalydelsen i 11 kap. 1 § giftermålsbalken jämkas på så sätt att där endast sägs att makar, som är ense om att ej fortsätta sammanlevnaden, äger vinna dom på hemskillnad. Utskottet tillstyrker att förslaget antas. Därigenom tillgodoses även syftet med den vid riksdagens början väckta motionen II: 505, såvitt den avser 11 kap. 1 §, varför motionen bör lämnas utan åtgärd i den delen.

5. Hemskillnad på yrkande av ena maken

Om det uppstått djup och varaktig söndring mellan makarna, kan jämlikt 11 kap. 2 § andra stycket giftermålsbalken dömas till hemskillnad på yrkande av ena maken, såvida det inte med hänsyn till hans förhållande eller andra särskilda omständigheter ändock skäligen kan fordras att han fortsätter sammanlevnaden. I de likalydande motionerna I: 988 och II: 1245 kritiseras paragrafens ordalydelse, i det motionärerna anser att något krav på att söndringen skall ha varit varaktig inte bör uppställas. Borttagande av detta krav skulle enligt motionärerna medföra lättnad för käranden i bevishänseende och dessutom att hemskillnad snabbt kunde erhållas om ena maken är sjuk och utsätter den andra för hälsorisker som denne varit okunnig om. I sistnämnda hänseende anser motionärerna att deras yrkande har direkt samband med propositionens förslag att könssjukdom i smittosamt skede skall slopas som äktenskapshinder och inte heller grunda rätt till återgång. Borttagande av ordet »varaktig» skulle enligt motionärerna också

underlätta att man framdeles i 2 § sammanför tillfällig otrohet i äktenskapet med övriga i paragrafen uppräknade söndringsorsaker.

I de fall, då make grundar sin begäran om hemskillnad på att han anser djup och varaktig söndring föreligga, synes det i praxis som bevis för söndring numera knappast krävas mer än vad som framgår av att ena maken väckt talan mot den andra. Svarandens bestridande att söndring råder leder således inte till att domstolen vägrar hemskillnad annat än i rena undantagsfall. Denna rättstillämpning har medfört, att de, som egentligen inte önskar hemskillnad, i allmänhet avstår från att motsätta sig en begäran härom och i stället undertecknar en gemensam ansökan om hemskillnad eller medger den andra makens yrkande vid domstolen. Beträffande det av motionärerna omnämnda fallet att ena maken lider av könssjukdom, vill utskottet erinra om den möjlighet till omedelbar äktenskapsskillnad som andra maken har jämlikt 11 kap. 9 §. — På grund av dessa omständigheter, och då frågan om översyn av bestämmelserna i 11 kap. 2 § bör ses i samband med en kommande genomgripande reform av reglerna om äktenskapsupplösning, anser utskottet att förevarande motioner icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd i den del varom nu är fråga.

6. Äktenskapsskillnad på grund av otrohet

För att söka undvika skiljaktigheter i de nordiska ländernas regler om skilsmässa på grund av otrohet har denna fråga varit föremål för överläggningar de nordiska justitieministrarna sinsemellan samt mellan dessa och Nordiska rådets juridiska utskott. Nordiska rådet har därefter antagit en rekommendation att rätten till omedelbar äktenskapsskillnad bör stå kvar som huvudregel vid otrohet, oavsett om makarna var hemskilda eller inte. När hänsyn till makarnas barn eller andra viktiga skäl talar härför, bör emellertid enligt rekommendationen domstol ha möjlighet att i stället döma till hemskillnad eller, om otroheten hänför sig till hemskillnadstid, ogilla talan. Rekommendationen utgör en kompromiss, omfattande även en enhetlig hemskillnadstid inom Norden av ett år. Enligt propositionen bör 11 kap. 8 § giftermålsbalken ändras så att dess lydelse nära ansluter till rekommendationen. Dessutom anses paragrafen böra moderniseras och jämkas något i lagtekniskt och redaktionellt hänseende.

Förslaget har föranlett motioner. Enligt de likalydande motionerna I: 986 och II: 1249 bör hemskillnad bli huvudregeln vid otrohet, och äktenskapsskillnad tillämpas bara med hänsyn till barnens bästa eller av andra särskilda skäl. Motionärerna framhåller att otrohet i högre grad bör betraktas som en av många skilsmässogrundande faktorer i ett vacklande äktenskap och snarare såsom en konsekvens av andra slitningar, vilka kan bringas ur världen genom medling eller genom att makarna får tid att besinna sig. Möjligheter till förlikning bör också erbjudas i större utsträckning med tanke på att en förhastad skilsmässa kan innebära livslång olycka för par-

terna. I motionsparet I: 990 och II: 1247 yrkas att hänsyn till barnens bästa icke i lagtexten skall anges som skäl mot äktenskapsskillnad. Motionärerna anser, att det knappast föreligger några skäl att i otrohetsmål se annorlunda på förekomsten av barn än i andra skilsmässosammanhang, och framhåller att det är tveksamt om en domstol är kapabel att avgöra vad som är barnens bästa då någon av makarna vill ha omedelbar äktenskapsskillnad. Denna uppfattning kommer till uttryck även i motionen II: 1252, vari dock föreslås upphävande av 11 kap. 8 § på den grund att otrohet ej bör ha någon särställning som anledning till äktenskapsskillnad.

Utskottet anser att sexuell trohet mellan makarna normalt är av grundläggande betydelse för ett gott förhållande i äktenskapet. Lagstiftningen bör dock ta hänsyn till att omständigheterna ibland kan vara sådana att otroheten inte behöver spoliera utsikterna till äktenskapets fortbestånd. Det bör också beaktas att otrohet i vissa fall snarare är en följd av söndring mellan makarna än den egentliga orsaken till söndringen. Mot denna bakgrund framstår Nordiska rådets rekommendation och propositionens förslag rörande utformningen av förevarande paragraf såsom ett steg i rätt riktning.

Hemskillnad på grund av otrohet är i och för sig ingen nyhet för rättskipningen. Bl. a. i de fall, där det antas föreligga utsikter att äktenskapet skall kunna bestå, torde nämligen otrohet ofta leda till antingen att makarna gemensamt ansöker om hemskillnad jämlikt 11 kap. 1 § eller att ena maken begär hemskillnad jämlikt 11 kap. 2 §. Genom propositionens förslag att hemskillnad skall vara ett alternativ till äktenskapsskillnad vid otrohet kan man förvänta sig att det blir vanligare än hittills att hemskillnad tillämpas i otrohetsfallen. En utveckling i denna riktning bör enligt utskottet hälsas med tillfredsställelse. Härigenom kan nämligen i många fall förhastade skilsmässor undvikas. Givetvis bör dock hemskillnad inte komma i fråga om inte omständigheterna ger stöd för antagande att en betänketid kan öppna möjlighet till försoning mellan makarna. På grund därav och med hänsyn till önskemålet om nordisk rättslikhet kan utskottet icke tillstyrka bifall till motionerna I: 986 och II: 1249.

Beträffande paragrafens utformning i övrigt finner utskottet det värdefullt, att den särskilt anger att hänsyn till barnens bästa kan vara anledning för domstolen att döma till hemskillnad i stället för äktenskapsskillnad. Om minderåriga barn finns i familjen ligger det i deras intresse att familjen inte onödigtvis splittras, och lydelsen ger stöd åt den make som i omsorg om barnen vill söka åstadkomma försoning. Självfallet är det, som framhållits i bl. a. motionerna I: 990 och II: 1247, svårt för en utomstående att avgöra vad som kan vara barnens bästa. Domstolen torde dock få god ledning för sin bedömning genom värderingen av styrkan i den argumentation som förs av makarna och därigenom ha goda möjligheter att komma till ett tillfredsställande resultat. — Motionerna I: 990 och II: 1247 bör så-

ledes enligt utskottet icke föranleda någon riksdagens åtgärd i denna del.

Utskottet vill även något beröra spörsmålet om otrohet under hemskillnad. Som nämnts ovan innebär propositionen att domstol skall få viss möjlighet att ogilla talan om äktenskapsskillnad på grund av otrohet om frågan kommer upp under hemskillnadstid. Utskottet har i och för sig sympatier för familjerättskommitténs förslag att otrohet under hemskillnadstid över huvud taget inte bör grunda rätt till äktenskapsskillnad, men anser sig icke i förevarande sammanhang böra förorda några särbestämmelser för dessa fall.

På grund av det anförda vill utskottet tillstyrka bifall till propositionens förslag till ändrad lydelse av 11 kap. 8 §. Härav följer att även motionen II: 1252 bör avslås i denna del.

7. Äktenskapsskillnad på grund av brott mot make och barn

Om make gör sig skyldig till brott, har den andra maken vissa möjligheter att på grund därav få äktenskapsskillnad. Rätt härtill föreligger enligt 11 kap. 11 § giftermålsbalken alltid om make döms till fängelse i tre år eller svårare straff. Under vissa förutsättningar kan skilsmässa erhållas även vid lindrigare straff. För brott mot make gäller en särskild bestämmelse, 11 kap. 10 §. Enligt den paragrafen har make f. n. rätt till äktenskapsskillnad, om den andra maken har stämplat mot hans liv eller förövat grov misshandel mot honom. Av förarbetena framgår att någon anknytning till strafflagstiftningens olika arter av misshandel inte avsågs. Frågan om misshandeln bör anses vara grov skall därför i varje särskilt fall bedömas efter omständigheterna. Talan om äktenskapsskillnad enligt 10 § skall väckas inom sex månader efter det att maken fått kännedom om gärningen och senast inom tre år efter gärningen.

I propositionen föreslås ingen ändring av 11 §. Däremot föreslås att tillämpningsområdet för 10 § vidgas. Departementschefen anför att också andra brott än de i 10 § upptagna kan vittna om sådan brist på hänsyn att omedelbar upplösning av äktenskapet bör vara möjlig. Vidare kan övergrepp mot makarnas barn vara av den art att den andra maken inte bör vara skyldig att fortsätta äktenskapet. De brott som avses är brotten mot person i 3—7 kap. brottbalken, men departementschefen understryker att ingalunda alla sådana brott är av den beskaffenhet att de bör grunda rätt till äktenskapsskillnad. Vidare anför departementschefen att anledning inte finns att skilja mellan brott mot make och brott mot barn. Tillräckligt skydd mot nya övergrepp kan i allmänhet i båda fallen erhållas genom hemskillnad. Avgörande för frågan om rätt till äktenskapsskillnad skall föreligga bör enligt departementschefen vara att det med hänsyn till brottets beskaffenhet och övriga omständigheter inte rimligen kan krävas att den förfördelade maken fortsätter äktenskapet. Någon ändring av preskriptionstiden föreslås inte.

Förslaget till ändrad lydelse av 10 § har föranlett motioner. I motionsparet I: 988 och II: 1245 kritiserar de föreslagna villkoren för makes rätt till äktenskapsskillnad. Motionärerna anser att ordalagen strider mot den moderna uppfattningen att människorna själva har rätt att bedöma förutsättningarna för sitt äktenskap och att lydelsen därför knappast kan behållas vid en mera genomgripande omdaning av äktenskapsrätten. I stället bör enligt motionärerna 10 § utformas så att make ges rätt till äktenskapsskillnad i de i propositionens förslag angivna situationerna, såvida inte förmildrande omständigheter föreligger, då domstolen må kunna döma till hemskillnad.

Enligt motionen II: 1252 bör paragrafen inte innehålla någon inskränkning i makes rätt till äktenskapsskillnad. Vidare föreslås en ändring beträffande preskriptionstiden.

Utskottet ansluter sig på de av departementschefen anförda skälen till propositionens utvidgning av tillämpningsområdet för 10 § och har ingen erinran mot de tankegångar som ligger till grund för förslaget i övrigt. Utskottet anser emellertid att paragrafens ordalag, i enlighet med syftet i motionsparet I: 988 och II: 1245, bör anpassas till ett modernare synsätt utan att ändring därför görs i sak. Detta kan enligt utskottets mening ske genom att lydelsen jämkas sålunda att make äger vinna äktenskapsskillnad, om ej hänsyn till brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt talar däremot. Enligt utskottet saknas anledning att, som föreslagits i nyssnämnda motionspar, i paragrafen införa en bestämmelse om hemskillnad i hithörande fall, eftersom möjlighet till hemskillnad föreligger jämlikt 11 kap. 2 §. Utskottet har ingen erinran mot den i 10 § intagna preskriptionsregeln, som föreslås ändrad i motionen II: 1252. — I enlighet med det anförda vill utskottet tillstyrka bifall till propositionens förslag rörande 10 § med den av utskottet ovan förordade jämkningen samt avstyrka bifall till motionerna i förevarande del.

8. *Vårdsnaden om makarnas barn*

I 6 kap. 7 § föräldrabalken finns bestämmelser om vårdsnaden om barn vid makars särlevnad på grund av söndring samt vid hemskillnad och äktenskapsskillnad. Om föräldrarna inte kan enas i vårdnadsfrågan, skall domstolen bestämma att den av föräldrarna skall ha vårdsnaden, som befinnes lämpligast med hänsyn främst till barnens bästa. Om båda är lika skickade att ha vårdsnaden om barnen, men en av dem bär den huvudsakliga skulden till sammanlevnadens hävande, gäller enligt tredje punkten i lagrummet att den andra skall vara närmast att få vårdsnaden.

I den vid riksdagens början väckta motionen II: 500 yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag till sådan ändring av lagrummet att regeln i tredje punkten utgår. Till stöd härför anför motionären att endast barnens intresse skall vara avgörande vid bedömningen av vårdnadsfrågan.

Yrkan­det öve­rens­stäm­mer med mo­tions­vis fram­lag­da för­slag som ti­di­gare be­hand­lats av utskot­tet, se­nast vid 1962 års riksdag. För­slaget blev då fö­re­mål för re­miss­för­fa­ran­de. Re­miss­instans­erna var genom­gåen­de po­si­ti­va. Utskot­tet för­utsat­te i sitt ut­låtande (1962:27) att pro­ble­met skulle prö­vas, om en öve­rsyn av vår­dnads­re­glerna skulle fö­re­tas, och hem­stäl­lde att mo­tionen icke måt­te fö­ran­le­da någon riksdagens åtgärd. För­sta kam­ma­ren biföll utskot­­tets hem­stäl­lan, va­remot andra kam­ma­ren biföll en vid ut­låtandet fogad re­ser­vation för bifall till mo­tionen.

Den ledande prin­ci­pen i 7 § är att barnets in­ter­esse i främsta rummet bör till­go­doses vid avgö­ran­det av vår­dnads­frågan. Den av mo­tionä­ren be­rör­da sär­be­stäm­melsen ut­gör så­lunda endast en hjäl­pre­gel för det speci­ella fa­llet, att båda ma­karna kan an­ses lika skickade att ha vår­dnaden. Tillämpnings­om­rådet är redan därigenom ganska in­skränk­kt. I pra­xis har också dom­sto­larna und­vik­it att tillämpa be­stäm­melsen och i det län­gsta sökt finna skäl att anse en­dera av för­äl­drarna från barnets syn­punkt lämpligare som vår­dnads­havare. Utskot­tet in­stäm­mer i mo­tionens syfte och anser att upphävande av be­stäm­melsen bör tas under öve­rvä­gan­de. Utskot­tet för­utsät­ter att frågan tas upp i det nu på­gåen­de lag­stiftnings­ar­betet på fa­miljerät­­tens om­råde och anser där­för att någon fram­stäl­­ling av riksdagen i ämnet inte är er­for­der­lig.

9. Medling

Allmänna be­stäm­­melser om medling mellan ma­kar finns i 14 kap. gif­ter­måls­balken. Enligt 1 § kan make på­kalla medling i fall som avses i 11 kap. 2 § första stycket eller om söndring i annat fall har upp­kommit mellan ma­karna. Rätt till medling fö­re­ligger också, om det har upp­stått tvist mellan ma­karna angående under­hålls­skyldigheten eller i vissa ersättnings- och för­valtnings­frågor. Medling kan enligt samma lagrum fö­re­tas av kyrklig, borgerlig eller sär­skilt för­ordnad medlare. Kyrklig medlare är präst i församling av svenska kyrkan, där ma­karna eller en­dera är kyrkobok­förd, eller be­hörig vigs­elför­rättare inom annat trossamfund, som ma­karna eller någon av dem tillhör. Den som har utsetts att vara borgerlig medlare i en kom­mun är be­hörig att medla, om ma­karna eller någon av dem har hemvist i kom­munen. Särskilt för­ordnad medlare utses av rät­ten i den ort där ma­karna eller en­dera har sitt hemvist. Borgerliga medlare, minst en man och en kvinna, skall enligt 2 § utses av rät­ten, om kom­mun har be­slutat att medlare i tvister mellan ma­kar skall utses eller om be­hov därav annars fö­re­ligger. Borgerlig medlare för­ordnas för två kalenderår. Avgår medlare före ut­gången av denna period, skall annan utses för den åter­ståen­de tiden. Enligt 3 § kan medlaren kalla ma­karna till sig. Han skall på lämpligt sätt göra sig underrättad om an­ledningen till söndringen eller tvisten och söka för­lika ma­karna. Medlaren har tystnads­plikt, och han får inte höras som vittne om vad han har fått veta vid medlingen. Gemensam ansökan om hemskillnad

får enligt 15 kap. 7 § inte tas upp till prövning utan att det visas att medling har ägt rum. Vill den ena maken väcka talan om hemskillnad gäller enligt 15 kap. 8 §, att målet inte kan tas upp till prövning, om det inte visas att medling har ägt rum eller att den andra maken har underlåtit att på kallelse infinna sig till medlingen eller inte kunnat anträffas med kallelse. Har målet tagits upp utan att medling skett, kan rätten förordna om medling genom lämplig person (15 kap. 9 §).

Förevarande proposition innebär beträffande medlingsinstitutet i huvudsak följande nyheter. I fråga om rätten att påkalla medling har det ansetts angeläget att understryka att medling kan och bör äga rum så snart det föreligger någon omständighet, som kan befaras leda till äktenskapets upplösning eller som har stört makarnas sammanlevnad. Beträffande medlingsverksamhetens organisation har principen ansetts böra vara att det vid sidan av de kyrkliga medlarna skall finnas minst en borgerlig medlare jämte ersättare i varje kommun. Det bör emellertid inte vara uteslutet att förordna samma person till medlare för flera kommuner, om detta skulle vara lämpligt av särskilda skäl. Den nuvarande möjligheten att på begäran av make förordna särskild medlare för visst fall har ansetts böra behållas men tillgripas endast om godtagbart skäl har anförts för framställningen. Borgerlig medlare som befunnits ej vara lämplig för sitt uppdrag skall entledigas. Rörande medling som processförutsättning föreslås gemensamma bestämmelser för mål om hemskillnad enligt 11 kap. 1 och 2 §§. Sådana mål skall enligt den föreslagna huvudregeln inte få tas upp om det inte visas att medling har ägt rum. Om någon av makarna underlåtit att inställa sig på kallelse eller inte kunnat anträffas med kallelse till medling, bör emellertid processförutsättningen anses uppfylld om den andra maken infunnit sig för meding. Den föreslagna ändringen innebär alltså i huvudsak att reglerna om medling i hemskillnadsmål enligt 11 kap. 1 § anpassas till dem som redan gäller i mål enligt 2 §.

Utskottet, som i allt väsentligt är berett att tillstyrka propositionens förslag rörande medlingen, behandlar i det följande företrädesvis de spörsmål som har aktualiserats genom motioner.

I de likalydande motionerna I: 988 och II: 1245 tas frågan om den statsunderstödda familjerådgivningens samband med medlingsverksamheten upp till behandling. Bestämmelser om familjerådgivningen finns i kungörelsen den 2 december 1960 (nr 710) om statsbidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning. Enligt kungörelsen kan bidrag utgå till familjerådgivning som bedrivs av landstingskommun eller stad, som inte ingår i landsting. Föreligger särskilda skäl, kan bidrag utgå också till sådan rådgivning som anordnas av kommun, som ingår i landstingskommun, eller av enskild. Verksamheten, som enligt uppgift bedrivs i något mer än 20 orter, omfattar bl. a. rådgivning i samband med konfliktsituationer i äktenskap och familj samt upplysning om samlevnadsproblem. I nyssnämnda motioner föreslås

att behörighet att medla tilläggs föreståndare för statsunderstödd familjerådgivningsbyrå, som drivs av landstingskommun, stad eller kommun, eller föreståndarens ersättare. Till stöd för sitt förslag anför motionärerna att familjerådgivningsbyråernas experter har specialutbildning och ett brett erfarenhetsregister rörande familjetvister. Om makarna i ett vacklande äktenskap fått råd och stöd inom en familjerådgivningsbyrå är det enligt motionärerna mer praktiskt och hänsynsfullt att medlingsintyget utfärdas där än att makarna hänvisas till en annan utomstående person för att redogöra för sina svårigheter.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att medling mellan makar bör kunna ske vid de allmänna familjerådgivningsbyråerna. Dessa drivs visserligen fortfarande försöksvis, men eftersom verksamheten varit mycket framgångsrik, utgår utskottet ifrån att den blir bestående. Beträffande utformningen av en bestämmelse i ämnet anser utskottet det vara tillräckligt att det föreskrivs att föreståndaren är behörig att medla. Det torde sålunda inte behöva särskilt anges att behörigheten tillkommer ersättare vid förfall för föreståndaren. I enlighet härmed förordar utskottet att 14 kap. 1 § andra stycket i propositionens lagförslag tillförs ett fjärde moment av innehåll att föreståndare för familjerådgivningsbyrå, som drivs av kommun eller landstingskommun, är behörig att medla. Tillägget behöver inte föranleda någon särskild ersättningsbestämmelse.

Även de likalydande motionerna I: 982 och II: 1250 behandlar familjerådgivnings- och medlingsorganisationerna. I motionerna hemställs sålunda att de sakkunniga som tillkallats för en allmän översyn av den sociala vårdlagstiftningen (socialutredningen) skall få i uppdrag att också utreda sambandet mellan nämnda organisationer. Socialutredningen har, som motionärerna framhåller, jämlikt sina direktiv att utreda familjerådgivningens organisation. Som framgår av utskottets ställningstagande till frågan om behörighet för föreståndare för familjerådgivningsbyrå att vara medlare, anser utskottet att ett klart samband föreligger mellan familjerådgivnings- och medlingsorganisationerna. På grund av detta samband kan det förut sättas att socialutredningen tar upp den av motionärerna upmärksamade frågan, och något initiativ från riksdagen i ämnet är därför inte erforderligt. Anledning att tillstyrka bifall till motionerna i denna del föreligger därför inte.

I nyssnämnda motioner, I: 982 och II: 1250, yrkas vidare att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att en handledning utarbetas om de sociala och psykologiska aspekterna på skilsmäso- och vårdnadsproblem samt att kursverksamhet anordnas för medlarna i enlighet med ett förslag av familjerättskommittén. Enligt kommittén bör kurser anordnas för att ge de borgerliga medlarna en grundläggande orientering i de sociala och juridiska frågor som de kan ställas inför. Utskottet delar motionärernas åsikt om behovet av handledning och kursverksamhet. Eftersom 1967 års riksdag i skrivelse

till Kungl. Maj:t begärt prövning av frågan om utbildning av borgerliga medlare, är en framställning med anledning av förevarande motioner dock icke erforderlig. Följaktligen bör motionerna ej heller i denna del föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt de likalydande motionerna I: 990 och II: 1247 bör medling ingå som ett helt frivilligt led i samband med äktenskapstvister mellan makar och alltså inte längre utgöra processförutsättning i hemskillnadsmål. Motionärerna anser att medlingen i stor utsträckning blivit en tom formalitet genom att de flesta medlare saknar utbildning och genom att parterna söker medling så sent att medlaren i regel bara har att intyga att medling skett. En annan anledning till att medlingen bör vara frivillig är att de som söker medling ofta finner det besvärande att tvingas dra in privatpersoner i tvisten. Särskilt i mindre orter kan det enligt motionärerna vara påfrestande att behöva ta kontakt med en ordsbo och framlägga skäl för söndringen i äktenskapet. Motionärerna anser att den genom propositionen föreslagna uppmjukningen av kravet på medling inte är någon tillfredsställande lösning, eftersom den kan medföra att det blir allt vanligare att endast en av parterna uppsöker medlare, varigenom möjligheterna att förebygga förhas-tade skilsmässor minskas. Även detta talar enligt motionärerna för att medlingen görs frivillig. Enligt motionärerna är kvalificerad familjeråd-givning ett bättre alternativ för lösande av konflikter än medlingsverksamhet generellt sett kan bli.

Utskottet har förståelse för motionärernas kritiska synpunkter på den nuvarande medlingsverksamhetens effektivitet men finner det vara ange-läget att framhålla, att en god medlare i åtskilliga fall kan göra stor nytta och försona makarna. Enligt familjerättskommittén har det sålunda anta-gits att omkring 20 procent av totala antalet medlingar har lett till i varje fall temporär försoning. Medlingen behöver vidare inte ha varit betydelse-lös, även om den inte hindrar att äktenskapet upplöses. Den kan nämligen leda till att skilsmässan sker under mindre uppslitande former än annars skulle ha varit fallet. Utskottet delar departementschefens ovan s. 41 åter-givna tankegångar rörande den framtida medlingsverksamheten men är icke berett att såsom motionärerna förorda att anlita det av medlingen redan nu blir helt frivilligt. Frågans avgörande bör anstå i avvaktan på med-lingsverksamhetens organisatoriska uppbyggnad. — Beträffande medlingen som processförutsättning i den nuvarande äktenskapslagstiftningen vill ut-skottet ansluta sig till departementschefens åsikt att både praktiska och principiella skäl talar emot att kraven på medling är olika, beroende på om det rör sig om hemskillnadsmål enligt 11 kap. 1 § eller om mål enligt 2 §. Utskottet har ingen erinran mot att reglerna förenhetligas på det sätt som föreslås i propositionen. Härav följer att utskottet avstyrker bifall till det nyssnämnda motionsparet I: 990 och II: 1247 också i denna del. Likaledes avstyrker utskottet bifall till yrkandet i de likalydande motionerna I: 982

och II:1250 att propositionen avslås i vad avser förslagen rörande medlingen såsom processförutsättning.

Även i motionen II:1253 behandlas medlingens roll i äktenskapsmålen. Motionärerna framhåller att många äktenskap kan räddas om makarna får möjlighet att diskutera sina problem tillsammans med en förstående och opartisk medlare samt uttalar sig för att medling skall företas också efter utgången av hemskillnadsåret. Om en av makarna yrkar det bör därför enligt motionärerna medlingen vara processförutsättning även i det efter hemskillnaden anhängiggjorda målet om skilsmässa. Utskottet finner visserligen att visst fog finns för motionärernas synpunkter, men anser det vara sannolikt att obligatorisk medling i allmänhet icke är av något större värde i denna situation. Som familjerättskommittén anfört är också viss fara förenad med krav på medlingsförfarande i fall som i regel är hopplösa, eftersom förfarandet då kan urarta till en tom formalitet. Utskottet avstyrker på grund av det anförda bifall till motionen II:1253.

I de likalydande motionerna I:983 och II:1254 föreslås att behörigheten att medla skall för församlingspräst i svenska kyrkan och borgerlig medlare vara generell, dvs. oberoende av var makarna är kyrkobokförda eller bosatta. Motionärerna anser nämligen att medlingsinstitutets nuvarande begränsning till den egna församlingen eller kommunen motverkar makarnas naturliga önskemål att fritt kunna välja medlare.

Rörande prästernas uppgift att vara medlare gäller, som delvis redan berörts, följande. Utan särskilt förordnande är ej annan präst inom svenska kyrkan än präst i församling där endera maken är kyrkobokförd behörig att förrätta medling. Icke församlingsanställd präst saknar således automatisk behörighet. För annat trossamfunds prästerskap gäller ej sådan inskränkning. En ytterligare skillnad mellan svenska kyrkan och annat trossamfund ligger däri, att endast präst inom kyrkan är skyldig att medla. Att präst inom svenska kyrkan nu har behörighet att medla har väsentligen betingats av praktiska hänsynstaganden, eftersom det från organisatorisk synpunkt ansetts vara förenat med fördelar att medling kunnat åläggas en yrkesgrupp som är företräd över hela landet. Något principiellt samband mellan vigselform och medlingsbehörighet finns ej. Den sammankoppling som skett för vigselförrättare inom annat trossamfund mellan vigselbehörighet och medlingsbehörighet har skett uteslutande av lämplighetshänsyn.

Kyrka-statutredningen har i sitt slutbetänkande (SOU 1968:11) behandlat frågorna om prästernas behörighet respektive skyldighet att medla med utgångspunkt från olika lösningar av frågan om kyrkans förhållande till staten och därvid anfört följande. Blir den borgerliga medlarorganisationen tillfredsställande utbyggd, kan det i A-läget ifrågasättas att begränsa församlingsprästs behörighet till att avse fall då makarna eller endera av dem tillhör kyrkan. I B-, C- och D-lägena synes medlingsskyldigheten för församlingspräst ej böra bestå. Vidare synes i sådant läge likställigheten mel-

lan samfunden böra medföra å ena sidan en begränsning av medlingsbehörigheten för präst inom svenska kyrkan, liksom i A-läget, samt å andra sidan eventuellt en vidgning av behörigheten att gälla även icke församlingsanknuten präst. I de fria lägena kan en utbyggnad av den borgerliga medlingsorganisationen framstå som särskilt angelägen, nämligen om en större del av befolkningen i dessa lägen kommer att stå utanför svenska kyrkan. Betänkandet är föremål för remissbehandling.

Utskottet delar motionärernas åsikt att makarnas frihet att själva välja medlare bör tillgodoses i största möjliga utsträckning, eftersom det självfallet är av betydelse för medlingens resultat att de kan få diskutera sina problem med en person som de har förtroende för. Det är också angeläget att makarna kan komma i kontakt med medlaren utan större besvär. Önskemålet om valfrihet tillgodoses i viss utsträckning genom bestämmelsen att särskild medlare kan utses om skäl föreligger därtill. Någon restriktiv tillämpning av bestämmelsen är inte avsedd. Det bör också framhållas att lagförslaget medför en effektivisering av medlingsverksamheten genom att det vid sidan av de kyrkliga medlarna skall finnas minst en borgerlig medlare jämte ersättare i varje kommun. Även den av utskottet ovan förordade bestämmelsen att behörighet att medla skall tillkomma föreståndare för kommunal familjerådgivningsbyrå verkar i samma riktning.

Som nämnts ovan är avsikten att överse hela medlingsverksamhetens organisatoriska uppbyggnad. Utskottet anser icke att man bör föregripa detta arbete genom att nu ändra den lokala kompetensen vare sig för de borgerliga medlarna eller prästerna. Frågan om församlingsprästernas behörighet och skyldighet att medla har dessutom samband med den framtida utformningen av förhållandet mellan kyrkan och staten, och även detta talar för att deras kompetens icke nu ändras. Av dessa skäl anser utskottet att motionerna I: 983 och II: 1254 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

10. Särlevnadsintyg

Om makar efter vunen hemskillnad levat åtskilda ett år och sammanlevnaden ej heller därefter återupptagits, kan en av makarna utverka äktenskapsskillnad jämlikt 11 kap. 3 § giftermålsbalken. Har båda makarna ansökt om äktenskapsskillnad, äger domstolen jämlikt 15 kap. 5 § avgöra målet utan huvudförhandling om parternas inställelse inte behövs för utredningen. Makarnas särlevnad efter hemskillnadsdomen brukar då styrkas med skriftlig bevisning i form av intyg av två personer, s. k. särlevnadsintyg. I motionen II: 505 föreslås att makarnas egna utsagor, eventuellt avgivna under sanningsförsäkran, skall utgöra tillräcklig bevisning om att makarna levat åtskilda efter hemskillnadsdomen.

Användandet av särlevnadsintyg möjliggör att det övervägande antalet mål om äktenskapsskillnad kan avgöras på handlingarna, varigenom de kostnader och besvär som inställelse inför domstolen medför för parterna

kan undvikas. På grund härav och då bruket av intygen inte synes vara för-
enat med några olägenheter, kan utskottet inte heller i denna del tillstyrka
bifall till motionen.

11. Allmänt om lagstiftningen

I motionsparet I: 991 och II: 1246 samt motionen II: 1252 hemställs att
riksdagen måtte ta ställning i vissa principfrågor rörande äktenskapslag-
stiftningens utformning.

Som närmare framgår av redogörelsen ovan (s. 21—25) anser departe-
mentschefen att en genomgripande revision av äktenskapslagstiftningen
måste göras inom en inte alltför avlägsen framtid, men att det ännu inte
finns de behövliga förutsättningarna för en sådan revision. Enligt departe-
mentschefen föreligger de huvudsakliga reformbehoven på de områden som
reglerar äktenskapets upplösning och ekonomiska rättsverkningar.

Äktenskapet är hos oss, liksom i flertalet övriga länder inom vår kultur-
krets, av grundläggande betydelse för samhälls- och kulturlivet. Utskottet
anser det därför angeläget att äktenskapet som livsform har sådant stöd i
lagstiftningen att det skall kunna behålla sin centrala roll för människor
som vill bilda familj. Genom att äktenskapslagstiftningen kanske mer än
någon annan lagstiftning påverkar de enskilda människornas förhållanden
är det nödvändigt att den har sådan utformning att den i stort kan om-
fattas med förtroende av alla delar av vårt folk, oberoende av religiös eller
politisk inställning.

Debatten om äktenskapslagstiftningens reformering har pågått länge. Ut-
skottet anser det värdefullt att föreliggande proposition, vilken har familje-
rättskommitténs utredningsmaterial som underlag, nu framlagts som en
första etapp i den pågående översynen av familjerätten. Utskottet hälsar
också med tillfredsställelse att departementschefen avser att för nästa års
riksdag framlägga flera betydelsefulla förslag på detta rättsområde, bl. a.
rörande efterlevande makes rättsliga ställning och arvsrätt för barn utom
äktenskap.

I fråga om principerna för det framtida lagstiftningsarbetet anser utskot-
tet att ändrade samhällsförhållanden och nya värderingar måste få sätta
spår i en lagstiftning, som är av så central betydelse både för enskilda och
för samhället. Utskottet är emellertid icke berett att på det underlag som nu
står till buds göra några närmare ståndpunktstaganden i frågan om efter vil-
ka linjer en kommande översyn och ett fortsatt reformarbete bör bedrivas.
Härav följer att utskottet anser att motionsparet I: 991 och II: 1246 samt
motionen II: 1252, i vad avser det fortsatta lagstiftningsarbetet, ej bör för-
anleda någon riksdagens åtgärd.

12. Övriga i propositionen föreslagna ändringar

Utskottet har ej någon erinran mot förslagen och tillstyrker därför bifall till desamma.

13. Utskottets hemställan

Utskottet hemställer,

att riksdagen måtte,

A. såvitt avser det genom förevarande proposition, nr 136, framlagda förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken,

1. med avslag å

a) motionerna I: 987 och II: 1248 samt I: 985,

b) motionen II: 1252, såvitt avser 2 kap. 1 §,

bifalla propositionens förslag till ändrad lydelse av 2 kap. 1 §;

2. med avslag å

a) motionerna I: 984 och II: 1251, såvitt avser 3 och 4 kap.,

b) motionen I: 989, såvitt avser 3 och 4 kap.,

bifalla propositionen i motsvarande delar;

3 med avslag å motionen II: 505, såvitt avser 11 kap. 1 §, bifalla propositionen i motsvarande del;

4. med avslag å

a) motionerna I: 986 och II: 1249,

b) motionerna I: 990 och II: 1247, såvitt avser 11 kap. 8 §,

c) motionen II: 1252, såvitt avser 11 kap. 8 §,

bifalla propositionens förslag till ändrad lydelse av 11 kap. 8 §;

5. med förklaring att riksdagen icke kunnat i oförändrat skick antaga det genom propositionen framlagda förslaget till ändrad lydelse av 11 kap. 10 § samt med avslag å

a) motionerna I: 988 och II: 1245, såvitt avser 11 kap. 10 §,

b) motionen II: 1252, såvitt avser 11 kap. 10 §,

för sin del antaga förslaget med den ändringen att paragrafen erhåller följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

10 §.

Gör ena maken sig skyldig till misshandel eller annat brott mot and-

Gör ena maken sig skyldig till misshandel eller annat brott mot

(Kungl. Maj:ts förslag)

ra makens person, äger denne rätt till skillnad i äktenskapet, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt ej skäligen kan fordras att han fortsätter äktenskapet. Detsamma gäller, om make begår motsvarande brott mot barn, som står under andra makens eller båda makarnas vårdnad.

Talan skall ————— den begicks.

(Utskottets förslag)

andra makens person, äger denne vinna äktenskapsskillnad, om ej hänsyn till brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt tala där emot. Detsamma gäller, om make begår motsvarande brott mot barn, som står under andra makens eller båda makarnas vårdnad.

6. med dels förklaring att riksdagen icke kunnat i oförändrat skick antaga det genom propositionen framlagda förslaget till ändrad lydelse av 14 kap. 1 §, dels bifall till motionerna I: 988 och II: 1245, såvitt avser denna paragraf, dels ock avslag å motionerna I: 983 och II: 1254, för sin del antaga förslaget med den ändringen att paragrafen erhåller följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

1 §.

Make äger ————— mellan makarna.

Behörig att medla är:

1. präst i församling av svenska kyrkan, där makarna eller endera är kyrkobokförd;
2. vigselförrättare inom annat trosamfund än svenska kyrkan, om makarna eller endera tillhör samfundet;
3. borgerlig medlare i den kommun, där makarna eller endera är bosatt.

Behörig att medla är:

1. präst i församling av svenska kyrkan, där makarna eller endera är kyrkobokförd;
2. vigselförrättare inom annat trosamfund än svenska kyrkan, om makarna eller endera tillhör samfundet;
3. borgerlig medlare i den kommun, där makarna eller endera är bosatt;
4. föreståndare för familjerådgivningsbyrå, som drives av kommun eller landstingskommun.

När skäl ————— särskild medlare.

7. med avslag å

a) motionerna I: 982 och II: 1250, såvitt avser 15 kap. 7 och 8 §§,

b) motionerna I: 990 och II: 1247, såvitt avser 15 kap. 8 §, bifalla propositionen i motsvarande delar;

8. med avslag å motionerna I: 990 och II: 1247 i övrigt, bifalla propositionen såvitt avser 15 kap. 9 §;

9. i övrigt antaga det ovannämnda genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken;

B. avslå motionerna I: 982 och II: 1250 i övrigt;

C. avslå motionerna I: 988 och II: 1245 i övrigt;

D. avslå motionerna I: 991 och II: 1246;

E. avslå motionen II: 500;

F. avslå motionen II: 505 i övrigt;

G. avslå motionen II: 1252 i övrigt;

H. avslå motionen II: 1253;

I. anse motionen II: 1255 besvarad med vad utskottet ovan anfört om anvisningar för hindersprövningen;

K. såvitt avser övriga genom propositionen framlagda lagförslag, med avslag å

a) motionerna I: 984 och II: 1251 i övrigt,

b) motionen I: 989 i övrigt,

bifalla propositionen.

Stockholm den 26 november 1968

På första lagutskottets vägnar:

ERIK SVEDBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Erik Svedberg (s), fröken Mattson (s), herrar Hjorth (s), Ernulf (fp), fru Lindström (s), herrar Schött (h), Ferdinand Nilsson (cp) och Lidgard (h);

från andra kammaren: fru Johansson (s), fru Kristensson (h), herrar Gustafsson i Borås (fp), Martinsson (s), Dockered (cp), Jönsson i Malmö (s), Hansson i Piteå (s) och Sjöholm (fp).

Reservation

1) av herrar Schött (h), Lidgard (h), fru Johansson (s), fru Kristensson (h) och herr Gustafsson i Borås (fp), vilka ansett

dels att den del av utskottets yttrande rörande *äktenskapsåldern*, som börjar på s. 48 med »Utskottet anser» och slutar på s. 49 med »i ämnet.» bort ersättas med text av följande lydelse.

5 — *Bihang till riksdagens protokoll 1968. 9 saml. 1 avd. Nr 49*

Utskottet vill i frågan om sänkning av äktenskapsåldern för män anföra följande.

Syftet med bestämmelserna om äktenskapsåldern är att förhindra äktenskap, där den ena eller båda kontrahenterna saknar tillräcklig mognad och erfarenhet för att ta på sig det ansvar och de förpliktelser som följer med ett äktenskap. Såvitt angår kravet på kroppslig mognad torde det knappast vara något att invända mot att äktenskapsåldern för män sänks något. Där emot kan det inte bestridas, att ungdomar i åldern 18—20 år i allmänhet varken har tillräcklig erfarenhet eller mognad för att ingå äktenskap. Livserfarenheten torde numera snarare vara mindre än förr genom att utbildningstiden förlängts på grund av de stegrade kraven på yrkesutbildning. Det bör också beaktas att unga, som gifter sig, ofta måste avbryta sin utbildning på grund av ekonomiska förpliktelser mot familjen, något som även på kort sikt minskar möjligheterna för vederbörande att hävda sig i konkurrensen på arbetsmarknaden. Dessa och andra svårigheter i äktenskap mellan ungdomar belyses av den höga skilsmässofrekvensen bland dispensäktenskapen. Utskottet har ingen erinran mot den praxis som utvecklats i dispensärendena; i dessa fall är ju anledningen till äktenskapet så gott som undantagslöst att barn väntas. Utskottet ställer sig emellertid tvekan inför en sänkning av den föreskrivna äktenskapsåldern, eftersom detta torde medföra en ökning av antalet alltför unga äktenskap. En sådan utveckling framstår som sannolik, enär tillgänglig statistik över antalet äktenskap synes utvisa att de lagstadgade åldersgränserna har en återhållande effekt.

Trots de nämnda betänkligheterna vill dock utskottet förordna att äktenskapsåldern för män sänks till 20 år. Anledningen härtill är att riksdagen enligt vad departementschefen uppgivit nästa år kommer att få ta ställning till ett förslag från Kungl. Maj:t om sänkning av myndighetsåldern till 20 år. Utskottet anser det nämligen vara påtagliga fördelar förenade med att en av makarna kan vara förmyndare för barn i äktenskapet. Utskottet beklagar att frågorna om äktenskapsåldern och myndighetsåldern, som har många beröringspunkter, icke kunnat behandlas samtidigt.

På grund av det anförda finner alltså utskottet att riksdagen bör bifalla motionerna I: 987 och II: 1248 samt I: 985 och avslå propositionen, i vad däri föreslås att äktenskapsåldern för män skall bestämmas till 18 år, och yrkandet i motionen II: 1252 rörande äktenskapsåldern.

dels ock att utskottet under A. 1. bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å

- a) motionen II: 1252, såvitt avser 2 kap. 1 §,
 - b) propositionen, såvitt avser 2 kap. 1 §,
- bifalla motionerna I: 987 och II: 1248 samt I: 985 och således för sin del antaga följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse av 2 kap. 1 §.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

1 §.

Den, som är under aderton år, må ej träda i äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län, där den underårige har sitt hemvist.

Man under tjugo år eller kvinna under aderton år må ej träda i äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län, där den underårige har sitt hemvist.

2) av herrar *Ferdinand Nilsson* (cp), *Dockered* (cp) och *Sjöholm* (fp), vilka ansett

dels att den del av utskottets yttrande rörande *äktenskapsåldern*, som börjar på s. 48 med »Utskottet anser» och slutar på s. 49 med »i ämnet.» bort ersättas med text av följande lydelse.

Utskottet anser att den principiella utgångspunkten inom äktenskapslagstiftningen liksom på andra områden bör vara att det skall råda likställighet mellan könen, om det inte finns starka skäl för annat. I dagens samhälle finns icke några sådana skäl när det gäller äktenskapsåldern. För gemensamma åldersregler talar tvärtom det förhållandet att det saknas vetenskapligt stöd för antagandet att olika regler skulle vara motiveerade med hänsyn till skillnaden mellan könen i fråga om fysisk eller psykisk mognad. Härtill kommer att utvecklingen i samhället präglas av allt större jämställdhet när det gäller yrkesutbildning och förvärvsmöjligheter och även detta nödvändiggör gemensamma regler för män och kvinnor.

Utskottet har med hänsyn till dessa omständigheter i och för sig ingen invändning mot propositionens förslag att äktenskapsåldern görs lika för män och kvinnor. Enligt utskottets mening är det emellertid förenat med avsevärda fördelar om åtminstone den ena maken är myndig. Härigenom kan han eller hon råda över sig och sin egendom utan inblandning av utomstående och, vad som inte är minst viktigt, vara förmyndare för barn i äktenskapet. I princip borde det vara eftersträvansvärt att äktenskaps- och myndighetsåldrarna sammanföll. Åtskilliga av motiven för uppställandet av en viss myndighetsålder torde vara hänförliga just till sådana förhållanden som äkta makar ställs inför. Av stort intresse i detta sammanhang är departementschefens meddelande i propositionen att riksdagen nästa år kommer att få ta ställning till ett förslag om ändringar i förmynderskapslagstiftningen, som bl. a. innebär att myndighetsåldern sänks till 20 år. Utskottet vill självfallet icke föregripa behandlingen av nämnda fråga men kan ej heller bortse från departementschefens ställningstagande vid övervägande av förevarande lagstiftning, som är avsedd att träda i kraft den 1 juli nästa år.

Utskottet har ingen erinran mot hittillsvarande praxis i dispensärenden och anser ej heller att utskottets ställningstagande i förevarande lagstiftningsärende bör påverka principerna för dispensgivningen i fortsättningen.

På anförda skäl vill utskottet föreslå riksdagen att avslå propositionen, i vad avser ändring av äktenskapsåldern för man, och de i anledning därav väckta motionsyrkandena, samt antaga följande lydelse av 2 kap. 1 §: Den, som är underårig, må ej träda i äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län, där den underårige har sitt hemvist. För den, som är över aderton år, är sådant tillstånd dock ej erforderligt, om den med vilken äktenskapet skall ingås uppnått myndig ålder.

dels ock att utskottet under A. 1. bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å

a) motionerna I: 987 och II: 1248 samt I: 985,

b) motionen II: 1252, såvitt avser 2 kap. 1 §,

c) propositionen, såvitt avser 2 kap. 1 §,

för sin del antaga följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse av 2 kap. 1 §.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

1 §.

Den, som är under aderton år, må ej träda i äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län, där den underårige har sitt hemvist.

Den, som är underårig, må ej träda i äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län, där den underårige har sitt hemvist.

För den, som är över aderton år, är sådant tillstånd dock ej erforderligt, om den med vilken äktenskapet skall ingås uppnått myndig ålder.

3) av herr *Ernulf* (fp) beträffande *äktenskapsåldern*.

4) av fröken *Mattson* och herr *Martinsson* (båda s), vilka ansett

att den del av utskottets yttrande rörande *äktenskapsskillnad på grund av otrohet*, som upptas i andra stycket på s. 53, bort ersättas med text av följande lydelse.

Utskottet anser att sexuell trohet mellan makarna visserligen regelmässigt är av grundläggande betydelse för ett gott förhållande i äktenskapet. Lagstiftningen bör — — — (lika med utskottet) — — — till söndringen. I en framtida lagstiftning torde det inte finnas utrymme för särskilda regler om otrohet i äktenskap. Mot denna — — — (lika med utskottet) — — — rätt riktning.

5) av herrar *Ernulf* och *Gustafsson* i Borås (båda fp), vilka ansett

dels att den del av utskottets yttrande rörande *medling*, som upptas i näst sista stycket på s. 57 bort utgå,

dels att den del av yttrandet som börjar på s. 59 med »Utskottet har» och slutar på s. 60 med »såsom processförutsättning.» bort ersättas med text av följande lydelse.

Utskottet har — — — (lika med utskottet) — — — organisatoriska uppbyggnad. Härav följer att utskottet avstyrker bifall till motionerna I: 990 och II: 1247. — Enligt utskottet finns det heller ingen anledning att före den aviserade reformen av medlingsinstitutet uppmjuka kravet på *medling* i hemskilnadsmål på det sätt som föreslås i propositionen. Utskottet vill därför föreslå att riksdagen med bifall till motionsparet I: 982 och II: 1250 avslår propositionen i vad den avser upphävande av 15 kap. 7 § och ändring av 15 kap. 8 §.

dels ock att utskottet under A. 7. bort hemställa, att riksdagen måtte med avslag å

- a) propositionen, såvitt avser 15 kap. 7 och 8 §§,
 - b) motionerna I: 990 och II: 1247, såvitt avser upphävande av 15 kap. 7 och 8 §§,
- bifalla motionerna I: 982 och II: 1250 i motsvarande del.

6) av herrar *Schött*, *Lidgard* och fru *Kristensson* (alla h) beträffande *medling*.

7) av herr *Ferdinand Nilsson* (cp) beträffande den del av utskottets yttrande som benämnts *allmänt om lagstiftningen*.